

1. კონსტიტუციური სამართლის დახასიათება, ცნება, რეგულირების საგანი

კონსტიტუციური სამართალი საჯარო სამართლის ნაწილია. ის თავის მხრივ ორ დიდ დარგად იყოფა: სახელმწიფო მოწყობად და ადამიანის უფლებებად. იგი დამფუძნებელი ხასიათის მატარებელია, მიმართულია სახელმწიფოს ძირითადი კანონის-კონსტიტუციის მიმართ. კონსტიტუციური სამართალი ქვეყნის სამართლებრივი სისტემის საფუძველია.

კონსტიტუციური სამართალი, როგორც სამართლის დარგი, არის ნორმების ერთობლიობა, რომელიც არეგულირებს სახელმწიფო ხელისუფლების განხორციელებისას და მისი რეალიზაციის პროცესში აღმოცენებულ ურთიერთობებს.

ფართო გაგებით კონსტიტუციური სამართალი არეგულირებს:

ა) საზოგადოებრივი ურთიერთობები, რომლებიც შეადგენს საქართველოს კონსტიტუციური წყაროების საფუძველებს.

ბ) საქართველოს ტერიტორიულ-სახელმწიფოებრივი მოწყობა, ე.ი ურთიერთობები ცენტრსა და რეგიონს შორის უფლებამოსილებათა გამიჯვნის საფუძველზე, მისი შემადგენელი ნაწილების სამართლებრივი მდგომარეობა

გ) საქართველოს მოქალაქეობასთან დაკავშირებული საკითხები, მოქალაქეთა ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი

დ) სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანიზაცია და განხორციელების პროცესი

ე) საქართველოს საარჩევნო სამართალი და საარჩევნო სისტემა

ვ) ადგილობრივი თვითმმართველობის კონსტიტუციური პრინციპი.

ზ) საქართველოს კონსტიტუციის გადასინჯვის წესი და პრინციპები

ზოგადად ქართველი სამართალმცოდნეები თანხმდებიან, რომ თანამედროვე, მათ შორის საქართველოს კონსტიტუციური სამართალი არის საჯარო ხელისუფლების განხორციელებასთან დაკავშირებული იმ ურთიერთობების მარეგულირებელი ნორმების სისტემატიზირებული ერთობლიობა, რომლებიც მოწოდებულია უზრუნველყოს ხელისუფლების ორგანიზაციის ლეგიტიმურობა, ქმედუნარიანი სახელმწიფოსა და ადამიანის თავისუფლების ჰარმონიული თანასწორობა.

2. კონსტიტუციური-სამართლებრივი ურთიერთობის სუბიექტი

კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ურთიერთობების აღმოცენებისთვის საკმარისი არაა მხოლოდ სამართლებრივი აქტები - კონსტიტუცია, კანონები და სხვა წყაროები.

აუციელებელია კონსტიტუციურ-სამართლებრივი სუბიექტის, ობიექტისა და

კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ურთიერთობების აღმოცენების საფუძველების არსებობა.

კონსტიტუციურ სამართლებრივი ურთიერთობების სუბიექტს წარმოადგენენ ამ ურთიერთობათა მონაწილეები, რომლებსაც აქვთ კონსტიტუციური სამართლის ნორმებით გათვალისწინებული უფლებები და მოვალეობები.

ასევე კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ურთიერთობები არასდროს აღმოცენდება ორ მოქალაქესა და ფიზიკურ პირებს შორის. ერთ-ერთი მხარე აუცილებდა სახელმწიფო უნდა იყოს.

კონსტიტუციურ-სამართლებრივი ურთიერთობების სუბიექტებია: სახელმწიფო, ხელისუფლება და ხალხი, ფიზიკური და იურიდიული პირები, სახელმწიფო და ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოები, სახელმწიფოს ადმინისტრაციული და ავტონომიური ერთეულები, ფედერაციის სუბიექტები, საზოგადოებრივი, პოლიტიკური და რელიგიური გაერთიანებები.

ამრიგად, კონსტიტუციური-სამართლის უმთავრესი სუბიექტი არის სახელმწიფო და მისი ორგანოები (პარლამენტი, პრეზიდენტი, პრემიერ-მინისტრი, მთავრობა).

შემდეგი უმნიშვნელოვანესი სუბიექტი არის ადამიანთა ერთობლიობა, რომელიც დემოკრატიულ სახელმწიფოში არის ხელისუფლების წყარო. ეს არის ხალხი, საარჩევნო კორპუსი, უფლებაუნარიანი და ქმედუნარიანი მოქალაქეები, რომლებიც აქტიურად მონაწილეობენ ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში.

მოქალაქეთა გაერთიანებები, განსაკუთრებით კი პოლიტიკური პარტიები წარმოადგენენ კონსტიტუციურ-სამართლებრივი უბიექტების ასევე მნიშვნელოვან სუბიექტებს. პოლიტიკურ პარტიად მიჩნევა ადამიანთა ჯგუფი, რომელსაც გააჩნია საკუთარი სტრუქტურა და რომლის მიზანია სახელმწიფოს ხელისუფლების, სახელისუფლებო ძალაუფლების მოპოვება, შენარჩუნება და განხორციელება.

ქვეყნის ტერიტორიული ერთეულები - მართალი დღესდღეისობით ზუსტად არ არის რეგლამენტირებული მათი სამართლებრივი მდგომარეობა, თუმცა კონსტიტუციაში არსებობს პირდაპირი მითითება, კონსტიტუციური კანონი, ამის შესახებ - მე-2 მუხლის მე-3 პუნქტი.

ადგილობრივი თვითმართველობის ერთეულები - ქალაქის, სოფლის, დაბის საკრებულოები და გამგეობები.

ფიზიკური პირები - მოქალაქეები, უცხოელი მოქალაქეები და მოქალაქეობის არმქონე პირები, ანუ აპატრიდები.

3. საქართველოს კონსტიტუციური სამართლის წყაროები

სამართლის თეორიაში არსებობს სამართლის წყაროთა გააზრების სხვადასხვა მიდგომები. სასწავლო პროცესში სამართლის წყაროდ, ჩვეულებრივ მიიჩნევენ სპეციფიკუ გარეგნულ ფორმებს, რომლებშიც სახელმწიფო ხელისუფლება გამოხატავს სამართლებრივ ნორმებს. ამ კატეგორიის უფრო ღრმა გაგებისთვის გამოიყენებენ სამართლის წყაროს მატერიალურ და ფორმალურ ცნობებს.

ყველა ქვეყანას აქვს კონსტიტუციურ სამართლის წყაროთა საკუთარი, ამ ქვეყნის გამორჩეულობით განპირობებული სისტემა. თუმცა ტრადიციულად ასახელებენ კონსტიტუციური წყაროს სისტემის სამ ძირითად ჯგუფს: ნორმატიულ აქტებს, ჩვეულებებს, პრეცედენტებს. კონსტიტუციური სამართლის ზემოთ ხსენებული სამი ჯგუფის წყაროდან საქართველოში გამოიყენება ნორმატიული აქტების ფორმით არსებული წყაროები, თუმცა სამართლის პრაქტიკაში უკვე ვხვდებით სამართლის პრინციპებს. ე.წ “სამოსამართლო

სამართალი” გამოყენების მაგალითებს. საქართველოს კონსტიტუციასა და “ნორმატიული აქტების შესახებ” 1996 წლის 19 ნოემბრის კანონის შესაბამისად საქართველოში მოქმედ სამართლის წყაროთა სისტემას შეადგენენ: საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპები და ნორმები, საქართველოს კონსტიტუცია, საქართველოს კონსტიტუციური კანონი, საქართველოს კონსტიტუციური შეთანხმება, საქართველოს ორგანული კანონი, საქართველოს პარლამენტის რეგლამენტი, საქართველოს პრეზიდენტის დეკრეტი, საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანებულება, სახელწიფოს დაცვის სპეციალური სამსახურის უფროსის ბრძანება და სხვა.

გარდა ამისა საქართველოში მოქმედი სხვა ნორმატიული აქტებია: საკრებულოს გადაწყვეტილება, გამგეობის გადაწყვეტილება, გამგებლის ბრძანება, ქ.თბილისის მთავრობის დადგენილება. ამ ნორმატიული აქტებიდან, ცხადია, ყველა არ არის საქართველოს კონსტიტუციური სამართლის წყარო, ამ დარგის წყაროა მხოლოდ ის ნორმატიული აქტები, რომლებიც შეიცავენ კონსტიტუციურ-სამართლებრივ ურთიერთობის მარეგულირებელ სამართლებრივ ნორმებს.

4. კონსტიტუციის ცნება, ფუნქციები, სახეები

კონსტიტუცია არის რთული მრავალფუნქციონალური საზოგადოებრივი ინსტიტუტი, მას როგორც სახელმწიფოს უზენაეს კანონს, წესების კატალოგს, ხელისუფლების ლეგიტიმაციის საშუალებას, ინდივიდის გარანტიას სახელმწიფოსთან ურთიერთობაში და ა.შ განმარტავენ. მთავარი რაც კონსტიტუციის საზრისში დევს არის მისი დამფუძნებელი და მარეგულირებელი ფუნქცია.

არსებობს: პოლიტიკური ფუნქცია, იურიდიული და იდეოლოგიური ფუნქციები.

ა) პოლიტიკური ფუნქცია - განხორციელებით კონსტიტუცია ასახავს პოლიტიკურ ძალათა გარკვეულ თანაფარდობას და ადგენს პოლიტიკური სისტემის მიზნებსა და ფუნქციონირების გარკვეულ წესებს.

ბ) იურიდიული ფუნქცია - მდგომარეობს კონსტიტუციის მიღების მიზნების ნორმატიულ გაფორმებაში, ურთიერთობათა რეგულირების სამართლებრივი მექანიზმების დადგენაში, მიმდინარე სამართალშემოქმედების სტაბილური, გამართული იურიდიული ბაზის შექმნაში.

გ) იდეოლოგიური ფუნქცია - გამოხატავს კონსტიტუციის დამფუძნებელთა მსოფლმხეველობას და სახელს უწყობს ამ მსოფლმხეველობის ძირითად ფასეულობათა საზოგადოებრივ ცნობიერაში დამკვიდრებას.

კონსტიტუციის სახეებია დროებითი, მუდმივი, დაუწერელი და დაწერილი კონსტიტუციები. (ამ თემაზე ცნობილადეში იმდენი წერია ორი გვერდი მოგინდება იხილეთ 90-92 გვ.)

5. 1918 წლის 26 მაისის დამოუკიდებლობის აქტი

1918 წლის საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს დეკლარაციული ხასიათი აქვს. მასში

მოკლედ არის გადმოცემული, ქართული სახელმწიფოებრივი განვითარების ისტორიული პერსპექტივები, ზოგადად აღწერილია მისი იმდროინდელი პოლიტიკური ვითარება და აქედან დამომდინარე ქართველების თავისუფლებისადმი სწრაფვის სურვილი.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის პირველი პუნქტი საქართველოს აცხადებს დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ. „ხელისუფლების წყარო ხალხია“ ეს შემდგომ 1921 და 1995 წლის კონსტიტუციებში იყო მოხსენიებული.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის მეორე პუნქტი განსაზღვრავს საქართველოს პოლიტიკური წყობილების ფორმას : ესაა რესპუბლიკური მართველობა დემოკრატიული რეჟიმით. ეს დებულება დაფიქსირდა 1921 წლის კონსტიტუციაში.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის მეოთხე პუნქტი შეეხება საგარეო პოლიტიკას. საქართველო ირჩევს კეთილმეზობლური და მშვიდობიანი ურთიერთობების დამყარებას მოსაზღვრე ქვეყნებთან და საერთაშორისო ასპარეზზე.

თანასწორობის იდეის კონსტიტუციონალიზაციის პირველი მცდელობა დაფიქსირდა დამოუკიდებელი აქტის მე-5 და მე-6 პუნქტებში.

საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტის მე-7 პუნქტი განსაზღვრავს დროებითი სახელმწიფო ხელისუფლებისა და მმართველობის უმაღლეს ორგანოებს, რომლებსაც დამფუძნებელი კრების მოწვევამდე უნდა უზრუნველყოთ ქვეყნის მართვა-გამგეობა. ესენია ეროვნული საბჭო და მის წინაშე პასუხისმგებელი დროებითი მთავრობა.

ნათელია რომ 1918 წლის საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს აქვს ნორმატიული ხასიათი, უფრო მეტიც - არა თუ ნორმატიული, არამედ კონსტიტუციის მიღებამდე პირველადი წყაროს ფუნქციაც. კითხვაზე, თუ რომელია პირველი კონსტიტუციურ-სამართლებრივი კონსტიტუციონალიზმის ათვლის წერტილი, ცალსახად ვპასუხობთ 1918 წლის 26 მაისის საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტს.

6. 1921 წლის 21 თებერვლის კონსტიტუციის ზოგადი დახასიათება (მართველობის მოდელიც)

დამფუძნებლები კრება კონსტიტუციის პროექტის განვიხილავს შეუდგა 1921 წლის 21 იანვარს, მათ ცნობილი მოვლენების გამო ნაჩქარევად დაამტკიცეს კონსტიტუციის პროექტი ისე რომ რამოდენიმე მნიშვნელოვანი საკითხის განხილვა ვერც მოასწრო. 1921 წლის 18 მარტს, პორტიდან გასვლამდე რამოდენიმე საათით ადრე მიღებული იქნა კონსტიტუცია უკანასკნელ სხდომაზე. კონსტიტუცია შედგებოდა 17 თავისა და 149 მუხლისგან. პირველივე თავში საქართველო გამოცხადებულია დემოკრატიულ, თავისუფალ, დამოუკიდებელ და განუყოფელ სახელმწიფოდ, მართველობის რესპუბლიკური ფორმით. დედაქალაქად გამოცხადებულია თბილისი, ენად- ქართული, მეოთხე მუხლით კი დადგინდა გერბი და დროშა. კონსტიტუციით აიკრძალა საქართველოს ტერიტორიის გაცემა და გაყიდვა. კონსტიტუცია აშკარად მხარს უჭერს სავაჭრო-სამრეწველო და სასოფლო-სამეურნეო დარგების განვითარებას. კონსტიტუციის მეორე თავით განხილულია მოქალაქეობის საკითხი. ამ თავით აიკრძალა ორმაგი მოქალაქეობა, დადგინდა მოქალაქეობის მოპოვების და შეწყვეტის გზები. მესამე თავს ეწოდება „მოქალაქის უფლებანი“, ამ თავში დეტალურად არის ჩამოყალიბებული მოქალაქეთა ძირითადი უფლებები. სოციალურ-ეკონომიკური ურთიერთობები

მეცამეტე თავში არის მოცემული და არა მესამე თავში. მიუხედავად ამისა ფაქტია 1921 წლის კონსტიტუცია უფრო მეტად ატარებს სოც. სახელმწიფოს იმიჯს ვიდრე 1995 წლის. კანონმა წამოადგინა სიცოცხლის, თავისუფლების და საკუთრების ღირებულებები. აიკრძალა სიკვდილით დასჯა. დაცული იყო ხელშეუხებლობის, თავისუფალი სიტყვის, ბეჭდვის, ბინადრობის არჩევის თავისუფლების, ეროვნულ უმცირესობათა და მიმოსვლის უფლება.

საინტერესოაა წარმოდგენილი სახელმწიფოს სისტემური დანაწილება, საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ორგანოების სახით. ეს არ იყო კლასიკური საპარლამენტო მოდელი, მეტიც ყველაზე უსუსტი წერტილი ამ კონსტიტუციის იყო ხელისუფლების დანაწილების, შეკავების და გაწონაწორების ხარვეზი ანუ არ არსებობა.

საქართველოს პარლამენტის უფლებამოსილების ნუსხა:

ა) კანონმდებლობა;

ბ) უმაღლესი გამგებლობა რესპუბლიკის ჯარისა და საზოგადოების ყოველი შეიარაღებული ძალისა;

გ) ომის გამოცხადება;

დ) დამტკიცება, საზავო, საჯარო, და ამგვარი ხელშეკრულებისა უცხო სახელმწიფოსთან;

ე) ამნისტია;

ვ) ბიუჯეტის დამტკიცება;

ზ) საშინაო და საგარეო სესხის აღება;

თ) თანამდებობის პირთა არჩევა, კონსტიტუციით ან კანონით მის და მიკუთვნებული;

ი) საერთო კონტროლი აღმასრულებელი ხელისუფლებისა

საკანონმდებლო ინიციატივის უფლება ჰქონდა პარლამენტს ან 5000 ამომრჩეველს.

მეოთხე თავში ძალზე სერიოზული ადგილი ეთმობა პარლამენტის წევრს (დეპუტატს). მეხუთე თავი აღმასრულებელი ხელისუფლების შექმნის წესს და კომპენტენციას ეხება. მთავრობის თამდჯდომარეს ირჩევდა საქართველოს პარლამენტი, 1 წლის ვადით და არ ჰქონდათ უფლება აერჩიათ ერთი და იგივე პირი ორი ვადის შემდეგ მესამედ. პირველი თავმდჯდომარე იყო - ნოე ჟორდანიანი. მთავრობის წევრის გადაყენების უფლება ჰქონდა პარლამენტს, მაგრამ დადგენილება უნდა აღესრულებინა მთავრობის თავმდჯდომარეს. მეექვსე თავი სასამართლოს ეხება და მართლმსაჯულების განხორციელების კონსტიტუციურ პრინციპებს. უმაღლეს სასამართლოს - სენატი ერქვა. გარდა სენატისა იყო მთელი რიგი სისტემა რომელიც ახორციელებდა, სამოქალაქო, სიხლისა და ადმინისტრაციულ სამართალწამოებას. ჯერ კიდევ მაშინ კონსტიტუცია იცვალისწინებდა ნაფიც მსაჯულთა მონაწილეობას სასამართლო პროცესებში. მეთერთმეტე თავი ეხება ავტონომიურ ერთეულებს კონკრეტულად: აფხაზეთს, სამუსულმანო საქართველოს (აჭარის) და ზაქათალას (აზერბაიჯანის ტერიტორიაზე ამჟამად) ავტონომიურ ერთეულებს. სახელმწიფო იყო უნიტარული მოწყობის მიუხედავად ავტონომიური ერთეულებისა.

ფინანსები შედის მეშვიდე თავში, სახელმწიფო კონტროლი მერვე თავში, სახელმწიფო თავდაცვა მეცხრე თავში, სწავლა-განათლება და სკოლა მეთორმეტე თავში, სახელმწიფო მოხელეები მეთხუთმეტე თავში, ურთიერთობა სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის მეთექვსმეტე თავში და კონსტიტუციის გადასინჯვის წესი მეჩვიდმეტე თავი.

თამამად შეგვიძლია აღვნიშნოთ რომ 1921 წლის კონსტიტუცია დღესაც რჩება უდიდესი მნიშვნელობის სამართლის დოკუმენტად.

7. საქართველოს კონსტიტუციის სტრუქტურა

კონსტიტუციათა უმრავლესობა ძირითადად ერთ იურიდიულ ნაწარმოებს წარმოადგენენ. გამონაკლისია ე. წ. დაუწერელი კონსტიტუციები, მაგალითად დიდი ბრიტანეთის კონსტიტუცია და ასევე კონსტიტუციები, რომლებიც რამდენიმე წერილობითი კონსტიტუციური აქტისაგან შედგება. ასეთებია მაგალითად ჩეხეთისა და საქართველოს კონსტიტუციები ზოგიერთი სახელმწიფოს (მაგალითად აშშ-ის) კონსტიტუციათა ნაწილს ძირითად ტექსტთან ერთად შეადგენენ მის ტექსტში ინკორპორირებული (შეტანილი) შესწორებები, ტექსტში არშეტანილი, მაგრამ ნახსენები წყაროები. ამმხრივ გამორჩეულია საფრანგეთის კონსტიტუცია, რომელსაც შეადგენენ 1958 წელს მიღებული ტექსტი, ძალადაკარგული 1947 წლის კონსტიტუციის პრეამბულა და 1789 წლის ადამიანისა და მოქალაქის უფლებათა დეკლარაცია. საქართველოს კონსტიტუცია შედგება 9 თავისგან და 109 მუხლისაგან. პირველი თავი ეთმობა ზოგადად დებულებებს, მეორე-საქართველოს მოქალაქეობა, ადამიანის ძირითადი უფლებანი და თავისუფლებანი. მესამე-საქართველოს პარლამენტი, მეოთხე ნაწილი შედგება ორი ნაწილისაგან, თავიდათავი მეოთხე-საქართველოს პარლამენტი, 4¹-საქართველოს მთავრობა. მეხუთე-საქართველოს ხელისუფლება, მეექვსე-სახელმწიფო ფინანსები და კონტროლი, მეშვიდე-სახელმწიფოს დაცვა, მერვე-კონსტიტუციის გადასინჯვა, მეცხრე-გარდამავალი დებულებები.

8 საქართველოს კონსტიტუციის გადასინჯვის წესი

არსებითი ცვლილებები შევიდა კონსტიტუციაში 2010 წლის 15 ოქტომბრის საკონსტიტუციო რეფორმის შემდეგ.

მერვე თავი ითვალისწინებს კონსტიტუციის გადასინჯვის ორ სახეს, ზოგადასა და ნაწილობრივს. ზოგადი გადასინჯვა გულისხმობს ახალი კონსტიტუციის მიღებას, ხოლო ნაწილობრივი — არსებულ ტექსტში ცვლილებებისა და დამატებების შეტანას. კონსტიტუციის კანონპროექტის შეტანის უფლება აქვთ პარლამენტის წევრთა სრული შემადგენლობის ნახევარზე მეტს და არანაკლებ 200 000 ამომრჩეველს. კონსტიტუციის გადასინჯვის კანონპროექტი წარედგინება საქართველოს პარლამენტს, რომელიც აქვეყნებს მას საყოველთაო-სახალხო განხილვისათვის. პარლამენტში კანონპროექტის განხილვა იწყება მისი გამოქვეყნებიდან ერთი თვის შემდეგ. კონსტიტუციის გადასინჯვის კანონპროექტი მიღებულად ჩაითვლება, თუ მას მხარს დაუჭერს საქართველოს პარლამენტის სრული შემადგენლობის სულ ცოტა ორი მესამედი. კონსტიტუციის 68-ე მუხლით გათვალისწინებული წესით კონსტიტუციის გადასინჯვის კანონს ხელს აწერს და აქვეყნებს

საქართველოს პრეზიდენტი.

9. მმართველობის მოდელები

მმართველობის მოდელები უდიდესი მნიშვნელობა აქვს. ის გვაჩვენებს როგორია ხელისუფლებისა და ხალხის ურთიერთდამოკიდებულება. ხალხის მიერ ხელისუფლებათა განხორციელების რა ფორმები არსებობს, როგორია ხელისუფლების უფლებამოსილებების ხანგრძლივობა. სახელმწიფო მმართველობის ფორმის მიხედვით განასხვავებენ მონარქიასა და რესპუბლიკას.

მონარქიული მმართველობა - მონარქიას უწოდებენ მმართველობის ისეთ ფორმას, სადაც სახელმწიფოს მართავს ერთი პირი - მონარქი, რომელიც თავისი ნების შესაბამისად წარმართავს ხელისუფლებას. მონარქის ხელისუფლება უზენაესი და დამოუკიდებელია. მონარქი კი ამქვეყნიურ ღვთაებად, ღმერთის წარმომადგენლად მიიჩნეოდა. დროის სვლასთან ერთად მონარქიის სახეები ჩამოყალიბდა, ესენია: 1) აბსოლიტური მონარქია, 2) კონსტიტუციური (შეზღუდული) მონარქია,

აბსოლუტური მონარქია - ხელისუფლება სრულად თავმოყრილია ერთი პირის - მონარქის ხელში. მონარქი თვითონ გამოსცემს და განახორციელებს კანონებს, უშუალოდ აღმასრულებელი ხელისუფალია. უფლებამოსილია ამ მიზნით დანიშნოს მთავრობა. მისი ხელისუფლება შეუზღუდავია. ასეთ მონარქიას თანამედროვეობაში იშვიათად, მაგრამ მაინც ვხვდებით.

შეზღუდული მონარქია - ეს არის მმართველობის ფორმა, როდესაც მონარქის ხელისუფლება შეზღუდულია კონსტიტუციით. ამავედროულად მონარქი, როგორც იურიდიულად, ისე ფაქტობრივად საკმაო გავლენას ახდენს მათზე. ხოლო პარლამენტი აიძულებს მონარქს, ანგარიში გაუწიოს მას. თავის მხრივ შეზღუდული მონარქიის შიგნით შეიძლება გამოიყოს შემდეგი სახეობები: ა. საპარლამენტო, ბ. დუალისტური.

კონსტიტუციური მონარქია ჰგავს საპარლამენტო რესპუბლიკებს. განსხვავება ისაა, რომ სახელმწიფოს მეთაური არა გარკვეული ვადიტ არჩეული პრეზიდენტი, არამედ მონარქია, რომლის ხელისუფლებაც მემკვიდრეობით გადადის. მონარქი არის ქვეყნის ერთიანობის სიმბოლო და მას აქვს ცერემონიული როლი. მისი აქტები ძალაში შედის პრემიერ-მინისტრის ან მინისტრის თანახელმოწერის შემდეგ.

რესპუბლიკური მმართველობა - მიიჩნევენ მას ყველაზე დამოკრატულ მმართველობის ფორმად. რესპუბლიკური მმართველობა ეფუძნება ძალაუფლების გამიჯვნის პრინციპს და განასხვავებს ხელისუფლების სამ დამოუკიდებელ შტოს: საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო. მონარქიისგან განსხვავებით რესპუბლიკაში ხელისუფლების წყარო ხალხია. ძალაუფლების განაწილების მიხედვით გამოყოფენ რესპუბლიკური მმართველობის: საპრეზიდენტო, საპარლამენტო და შერეულ ფორმებს.

საპრეზიდენტო რესპუბლიკის კლასიკური მაგალითი ამერიკის შეერთებული შტატებია. პრეზიდენტი აირჩევა პირდაპირი ან ირიბი არჩევნებით. პრეზიდენტი არის შეიარაღებული ძალების მთავარსარდალი, და ხშირ შემთხვევაში თვითონ წარმოადგენს მთავრობას, მინისტრები კი მხოლოდ პრეზიდენტის წინაშე არიან პასუხისმგებელი.

საპარლამენტო რესპუბლიკას მიეკუთვნება იტალია, გერმანია და სხვა. აქ ხელისუფლების წამყვანი შტო პარლამენტია. საპარლამენტო რესპუბლიკაში მთავრობის ფორმირება ხდება პარლამენტის მიერ და პარლამენტის საფუძველზე. მთავრობა პასუხისმგებელია პარლამენტის წინაშე. მას შეუძლია უნდობლობა გამოუცხადოს მთავრობას და პრეზიდენტი მხოლოდ კონსტანტაციას მოახდენს.

რესპუბლიკური მმართველობის შერეული ფორმისთვის დამახასიათებელია საპრეზიდენტო მოდელიდან გაზიარებული საყოველთაო წესით არჩეული პრეზიდენტის მნიშვნელოვან უფლებათა ფართო სპექტრი, ხოლო საპარლამენტო მმართველობიდან - პრეზიდენტის უფლება დაითხოვოს პარლამენტი და პარლამენტის უფლება მიიღოს მონაწილეობა მთავრობის ფორმირებაში. მმართველობის ეს ფორმა დამახასიათებელი საფრანგეთისთვის. მმართველობის შერეული ფორმის დროს თუ პრეზიდენტი და საპარლამენტო უმრავლესობა ერთ პოლიტიკურ სპექტრს წარმოადგენს, მმართველობა ნახევრადსაპრეზიდენტოა, თუ განსხვავებულ პოლიტიკურ ძალებს - მმართველობა ნახევრადსაპარლამენტოა. მმართველობის ეს მოდელი მიმზიდველი აღმოჩნდა პოსტკომუნისტური ქვეყნებისთვის, თუმცა არამდგრადი პოლიტიკური სიტუაციის გამო უფრო რეზიდენციალიზმისკენ გადაიხარა და ფუნქციონირებს როგორც ე.წ. სუპერსაპრეზიდენტო რესპუბლიკა.

10. ტერიტორიული მოწყობა

უნიტარიზმი-სახელმწიფოს ტერიტორიული მოწყობა გულისხმობს სახელმწიფოში ცენტრსა და ტერიტორიულ ერთეულებს შორის ძალაუფლების გამიჯვნის განსაზღვრას.

პოლიტიკურ-ტერიტორიული მოწყობის მიხედვით განასხვავებენ უნიტარულ და ფედერაციულ სახელმწიფოებს.

უნიტარიზმი მომდინარეობს ლათინური სიტყვიდან *unus* და ნიშნავს მოძრაობას, რომელსაც მივყავართ ერთიანობისკენ. უნიტარული სახელმწიფო იყოფა ტერიტორიულ ერთეულებად, რომელთა უფლებამოსილებაც ადმინისტრაციული ფუნქციებით შემოიფარგლება. უნიტარული სახელმწიფო არის განუყოფელი, ის არ ცნობს ტერიტორიული ერთეულების პოლიტიკურ დამოუკიდებლობას. უნიტარულ სახელმწიფოში მოქმედებს ერთი საერთო კონსტიტუცია, კანონმდებლობა, სასამართლო ხელისუფლება, მმართველობის ერთიანი სისტემა, ერთიანი მოქალაქეობა და საგადასახადო სისტემა.

უნიტარიზმის დროს ქვეყნის ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულების სამართლებრივ სტატუსს განსაზღვრავს ცენტრალური ხელისუფლება. ის ადგენს ტერიტორიული ერთეულების რაოდენობას და მათ გამგეობის მიკუთვნებულ კომპეტენციას.

ცენტრალური ხელისუფლების მიერ ხოერციელდება ადგილობრივი ორგანოების საქმიანობის პირდაპირი ან ირიბი კონტროლი.

უნიტარული სახელმწიფო შეიძლება იყოს დეკონცენტრაცია. რაც გულისხმობს ხელისუფლების მიერ გარკვეული უფლებამოსილების გადაცემას მისდამი სტრუქტურულად დაქვემდებარებული ადგილობრივი ორგანოების მიერ.

დეცენტრალიზაციის დროს უფლებამოსილება გადაეცემა ადგილობრივ ორგანოს, რომელიც არის არა სტრუქტურულად დაქვემდებარებული ერთეული, არამედ ყალიბდება გარკვეული ავტონომიის მქონე, სტრუქტურულად და ორგანიზაციულად დამოუკიდებელი, საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სახით. დეცენტრალიზაციის ერთ-ერთი გამოხატულებაა ადგილობრივი თვითმართველობა.

ფედერალიზმი-სახელმწიფოს ტერიტორიაული მოწყობა გულისხმობს სახელმწიფოში ცენტრსა და მის ტერიტორიულ ერთეულებს შორის ძალაუფლების გამიჯვნის განსაზღვრას.

პოლიტიკურ-ტერიტორიული მოწყობის მიხედვით განასხვავებენ უნიტარულ და ფედერაციულ სახელმწიფოებს.

ფედერალიზმი არის რთული საკავშირო სახელმწიფო, რომელიც შედგება ქვესახელმწიფოებრივი წარმონაქმნისგან. ფედერაციული სახელმწიფო უმსხვილესი ტერიტორიული ერთეულების ფედერაციის სუბიექტებისგან შედგება. ისინი წარმოადგენენ კვაზისახელმწიფოებრივ წარმონაქმნს, სარგებლობენ არამხოლოდ ადმინისტრაციული უფლებებით, არამედ განსაზღვრული პოლიტიკური ავტონომიით. თუმცა ფედერაციის სუბიექტებს არ გააჩნიათ სეცესიის (სახელმწიფოსგან გამოყოფის) უფლება.

არსებობს სიმეტრიული და ასიმეტრიული ფედერალიზმი. სიმეტრიის დროს ფედერაციის სუბიექტები თანაბარი უფლებებით სარგებლობენ, ხოლო ასიმეტრიული დროს სუბიექტებს აქვთ განსხვავებული სამართლებრივი სტატუსი და განსხვავებული უფლებებით სარგებლობენ.

ფედერაციის სუბიექტის კვაზისახელმწიფოებრივი ბუნება ვლინდება შემდეგი ნიშნებით: სუბიექტს აქვს საკუთარი კონსტიტუცია, პარლამენტი და მთავრობა ასევე სასამართლო სისტემა. ფედერაციის სუბიექტს ასევე აქვს თავისი სიმბოლიკა. ფედერალურ სახელმწიფოს არ აქვს უფლება პირდაპირი სახით ჩაერიოს ფედერაციული სუბიექტის ხელისუფლების ფორმირებაში. ფედერაციის სუბიექტის ხელისუფლება არ არის პასუხისმგებელი

ვედერალური ხელისუფლების წინაშე.

11. ხელისუფლების დანაწილების პრინციპი

ძალაუფლების გამიჯვნის კლასიკური მოდელი მონტესკიეს სახელს უკავშირდება, რომელმაც გაითვალისწინა თავისი წინამორბედი მეცნიერების და იურისტების, ჰობსის, ლოკის მოსაზრებები და ჩამოაყალიბა ხელისუფლების დანაწილების დღევანდელი კონცეფცია. მონტესკიეს დაუშვებლად მიაჩნდა აღმასრულებელი და საკანონმდებლო ხელისუფლების ერთი პირის ქვეშ გაერთიანება, მით უმეტეს მისთვის სასამართლო უფლებამოსილების მინიჭება. მონტესკიეს აზრით „ძალაუფლება უნდა აკავებდეს ძალაუფლებას“

ძალაუფლების გამიჯვნის პრინციპის შესაბამისად, სახელმწიფო ძალაუფლება განაწილებულია ხელისუფლების სამ შტოზე: საკანონმდებლო, აღმასრულებელი და სასამართლო ხელისუფლება. მათგან თითოეულს აქვს ექსკლუზიური უფლებამოსილება: საკანონმდებლო ქმნის, აღმასრულებელი ადასრულებს, ხოლო სასამართლო უფარდებს (იყენებს) კანონს.

ძალაუფლების გამიჯვნის თეორია სამი უმთავრესი პრინციპისგან შედგება: ფუნქციების (უფლებამოსილებების) გამიჯვნა, ინსტიტუციონალური გამიჯვნა, შეკავებისა და გაწონასწორების მექანიზმი.

ფუნქციური გამიჯვნის თანახმად, აუცილებელია, ხელისუფლების შტოებს შორის უფლებამოსილებების განაწილება, ისე რომ ერთი შტოს კომპეტენცია მეორეში არ იჭრებოდეს. ინსტიტუციონალური გამიჯვნის მიხედვით, სავალდებულება ხელისუფლების თითოეულ შტოს კონკრეტული ორგანო წარმოადგენდეს (მაგ., საკანონმდებლოს - პარლამენტი).

შეკავებისა და გაწონასწორების სისტემის მიხედვით ხელისუფლების შტოებს შორის არამხოლოდ ძალაუფლება უნდა გადანაწილდეს, არამედ თითოეულ მათგანს მიეცეს საშუალება, აკონტროლოს დანარჩენები. მაგ, პარლამენტი უფლებამოსილია ნდობა-უნდობლობა გამოუცხადოს მთავრობას, იმპიჩმენტის წესით გადააყენოს პრეზიდენტი, თავის მხრივ პრეზიდენტს შეუძლია დაითხოვოს პარლამენტი და ა.შ.

განასხვავებენ ძალაუფლების ჰორიზონტალურ და ვერტიკალურ გამიჯვნას. ჰორიზონტალური გამიჯვნის მიხედვით, სახელმწიფო ძალაუფლება ნაწილდება ხელისუფლების შტოებს შორის, ხოლო ვერტიკალურის შემთხვევაში - ძალაუფლება გამიჯნულია სახელმწიფოს ცენტრალურ და ტერიტორიულ, ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოებს შორის.

ამრიგად, ხელისუფლების დანაწილება სახელმწიფო ხელისუფლების მოწყობისა და ფუნქციონირების ისეთი წესების ერთობლიობაა, რომელიც გამორიცხავს თვითნებობას მმართველთა მხრიდან და ანარქიას მართულთა მხრიდან.

12. არჩევნების სახეები

არჩევნები არის ამომრჩევლის მიერ თავისი ნების გამოხატვა, რის შედეგადაც ამომრჩეველი ზეგავლენას ახდენს პოლიტიკურ პროცესებზე. არჩევნები გულისხმობს სახელმწიფო და ადგილობრივი ხელისუფლების ორგანოთა შექმნისა და თანამდებობის პირთა არჩევის პროცედურას, რომელიც კენჭისყრის მეშვეობით უფლებამოსილი პირები ახორციელებენ.

განსხვავებული საკლასიფიკაციო ნიშნის მიხედვით შესაძლებელია შემდეგი სახის არჩევნების გამოყოფა:

ასარჩევი ორგანოსა და თანამდებობის პირის მიხედვით არსებობს საპრეზიდენტო, საპარლამენტო და ადგილობრივი თვითმართველობის არჩევნები.

არჩევნების ორი ძირითადი სახე არსებობს პირდაპირი და არაპირდაპირი. პირდაპირია არჩევნები, როდესაც ამომრჩეველი უშუალოდ ირჩევს სასურველ კანდიდატს, აძლევს ხმას უშუალოდ დასაკავებელი თანამდებობის კანდიდატს, ამომრჩეველსა და კანდიდატს შორის არ არსებობს არანაირი შუალედური რგოლი.

არაპირდაპირია არჩევნები, როდესაც ამომრჩეველსა და კანდიდატს შორის არის შუალედური რგოლი, ამ შემთხვევაში სასურველი კანდიდატის არჩევის საკითხს წყვეტს არა უშუალოდ ამომრჩეველი, არამედ მათ მიერ არჩეული პირები. არაპირდაპირი არჩევნები თავის მხრივ იყოფა ირიბ და მრავალსაფეხურიან არჩევნებად.

ირიბი არჩევნების დროს იქმნება სპეციალური ჯგუფი ან საბჭო, რომელიც უშუალოდ ამომრჩევლის სახელით და მისი ნების გათვალისწინებით, ირჩევს კონკრეტულ თანამდებობის პირს. (მაგალითად აშშ-ს პრეზიდენტი აირჩევა ამომრჩევლების მიერ არჩეული 538 წევრიანი ორგანოს მიერ.) ხოლო მრავალსაფეხურიანი არჩევნებისას ამომრჩევლის ნებას გამოხატავს მუდმივმოქმედი ორგანო. მაგალითად, იტალიის პრეზიდენტი აირჩევა იტალიის პარლამენტის მიერ.)

პერიოდულობის მიხედვით, არსებობს საყოველთაო, შუალედური, მორიგი და რიგგარეშე არჩევნები. საყოველთაო არჩევნები, როდესაც მასში მონაწილეობას იღებს ქვეყნის ყველა ამომრჩეველი. მაგ., საპრეზიდენტო ან ნახევრადსაპრეზიდენტო რესპუბლიკებში პრეზიდენტის არჩევნები. შუალედურია არჩევნები, რომლითაც საკანონმდებლო ან წარმომადგენლობითი ორგანოების ნაწილობრივი განახლება ხდება, ანუ უფლებამოსილების ვადის ამოწურვამდე წევრების გამოკლების შემთხვევაში ხდება ახალი წევრებით ჩანაცვლება.

მორიგი არჩევნები ტარდება არჩევითი ორგანოს ან თანამდებობის პირის უფლებამოსილების ვადის ამოწურვის შემთხვევაში. რიგგარეშე არჩევნები ტარდება ასარჩევ ორგანოსა ან თანამდებობის პირის ვადამდე ადრე უფლებამოსილების შეწყვეტის შემთხვევაში.

ჩატარების ტერიტორიის მიხედვით, არჩევნები იყოფა ეროვნულ, რეგიონულ და ადგილობრივ არჩევნებად. ეროვნულია არჩევნები, რომლიც ქვეყნის ხელისუფლების ასარჩევად მთელ ტერიტორიაზე ტარდება. რეგიონული არჩევნები ქვეყნის შიგნით, კონკრეტულ რეგიონში ტარდება, ხოლო ადგილობრივი არჩევნები ადმინისტრაციულ-ტერიტორიულ ერთეულში, ადგილობრივი თვითმართველობის ორგანოს არჩევის მიზნით ტარდება.

13. საარჩევნო სისტემები

საარჩევნო სიტემა გულისხმობს არჩევნების ზოგად წესებსა და პრინციპებს, რომლის მეშვეობითაც ამომრჩევლეთა ხმები გადაიყვანება მანდატებში. გამოყოფენ მაჯორიტარულ, პროპორციულ და შერეულ საარჩევნო სისტემებს.

მაჯორიტარული საარჩევნო სისტემა დაფუძნებულია უმრავლესობის პრინციპზე, ამ სისტემის მიხედვით, კანდიდატი ან პოლიტიკური პარტია, რომელიც მიიღებს ამომრჩევლების ხმათა უმრავლესობას, მოიპოვებს მანდატს ან ამ ოლქში ასარჩევი ყველა დეპუტატის მანდატს. მაჯორიტარული საარჩევნო სიტემა სახეებია: ფარდობითი, აბსოლიტური და კვალიფიციური მაჯორიტარული სისტემები.

ფარდობითი მაჯორიტარული საარჩევნო სისტემის მიხედვით, არჩეულად ითვლება ის კანდიდატი, რომელიც ცალკე აღებულ ყველა მოწინააღმდეგეზე მეტ ხმას მიიღებს. ამ სისტემის უპირატესობა არის ის, რომ ყოველთვის იარსებებს კანდიდატი რომელიც სხვებთან შედარებით მეტ ხმას მიიღებს და გამოირიცხება მეორე ტურის საჭიროების ალბათობა. ხოლო უარყოფითად შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ შესაძლებელია რეალურად პარტიამ მოიპოვოს უმრავლესობა, მაშინ როდესაც მათ მხარს არ უჭერ ამომრჩევლთა უმრავლესობა, ადგილი აქვს ხელისუფლების დაბალ ლეგიტიმაციას.

აბსოლიტური უმრავლესობის მაჯორიტარული საარჩევნო სისტემის მიხედვით, რომელსაც ხშირად ფრანგულს უწოდებენ, არჩეულად იტვლება ის კანდიდატი, რომელსაც ხმა მისცა ამომრჩევლთა აბსოლიტურმა უმრავლესობა, ანუ ამომრჩევლთა ნახევარზე მეტმა (50%+1). ამ სისტემის უპირატესობა არის ის, რომ არჩეულ კანდიდატს აქვს ამომრჩევლთა უმრავლესობის მხარდაჭერა, მაღალი ლეგიტიმაცია.

კვალიფიციური უმრავლესობის მაჯორიტარული სისტემის დროს არჩეულად იტვლება ის კანდიდატი, რომელიც მიიღებს ხმების კვალიფიციურ უმრავლესობას. კვალიფიციური ხმების უმრავლესობა დგინდება კანონის მიერ და ხმების აბსოლიტურ უმრავლესობაზე ყოველთვის მეტია, ხშირ შემთხვევაში ის ამომრჩევლეთა ხმების ორ მესამედს, სამ მეოთხედს ან სამ მეხუთედს შეადგენს. კვალიფიციური უმრავლესობის მაჯორიტარული სისტემა, როგორც წესი, იშვიათად გამოიყენება და უმეტეს შემთხვევაში მეორე ტური გარდაუვალია.

მაჯორიტარული სისტემა განაპირობებს მსხვილი პოლიტური ძალებისა და კოალიციის ჩამოყალიბებას, ქვეყანაში იქმნება სტაბილური საპარლამენტო უმრავლესობა. უარყოფითად კი ითვლება ის, რომ არ ასახავს რეალურად არჩევნებში მონაწილე პოლიტიკური ძალების თანაფარდობას და ამომრჩევალთა ხმების მნიშვნელოვანი ნაწილი იკარგება.

პროპორციული საარჩევნო სისტემის მიხედვით, მანდატები პარტიებს შორის ნაწილდება არა უმრავლესობის პრინციპის საფუძველზე, არამედ მათ მიერ მიღებული ხმების პროპორციულად. ამ შემთხვევაში პარტიები იყენებენ პარტიულ სიებს, რომლის მიხედვითაც ყოველი პარტიის მიერ მიღებული ხმები სიაში მათი კანდიდატების რიგითობის მიხედვით ნაწილდება.

პროპორციული საარჩევნო სისტემის დადებით მხარედ მიიჩნევა ის რომ მცირეა დაკარგული ხმების რაოდენობა. პროპორციული სისტემა ქვეყანაში ძალთა ადეკვატურ თანაფარდობას ასახავს. თუმცა აქვს ნაკლოვანებებიც, ის ქმნის პარტიულ სიჭრელეს და დაქუცმაცებულობას პარლამენტში. ასეთ შემთხვევაში მთავრობა არასტაბილურია, მას არ აქვს მტკიცე მხარდაჭერა პარლამენტში, ხშირია სამთავრობო კრიზისები.

პროპორციული საარჩევნო სისტემისთვის უმნიშვნელოვანესია ე.წ. საარჩევნო კვოტა. ეს არის საარჩევნო ბარიერი, ხმათა რაოდენობის იმ მინიმუმი, რომელიც კონკრეტულმა პოლიტიკურმა სუბიექტმა უნდა მიიღოს.

შერეული საარჩევნო სისტემა გულისხმობს ისეთ საარჩევნო სისტემას, რომელშიც პარლამენტართა მანდატის ერთი ნაწილი მაჯორიტარული, ხოლო მეორე - პროპორციული სისტემის მეშვეობით ყალიბდება. ასეთი სისტემის სარგებლობს საქართველო. საქართველოს პარლანტში 150 დეპუტატიდან 77 ირჩევა მაჯორიტარული წესით, ხოლო 73 პროპორციული წესით.

14. საარჩევნო სამართლის წყაროები და კონსტიტუციური პრინციპები საქართველოში

სამართლებრივ წყაროებს შორის, რომლის საფუძველზე და რომლის შესაბამისად უნდა ტარდებოდეს არჩევნები, უპირატესობა კონსტიტუციას ენიჭება. თუმცა კონსტიტუციებში

არჩვენებთან დაკავშირებით მხოლოდ ძირითადი პოზიციებია დაფიქსირებული, საარჩევნო პროცესის დეტალური რეგულირება კი მიმდინარე კანონმდებლობის საფუძველზე ხდება. საქართველოში საარჩევნო პროცესი რეგულირდება ორგანული კანონით საარჩევნო კოდექსით.

სახელმწიფოს მოქალაქეს აქვს აირჩიოს წარმომადგენელი ან თავად აირჩიონ წარმომადგენლობით ორგანოსა და არჩევით სახელმწიფო თანამდებობაზე. აქედან გამომდინარე არსებობს აქტიური და პასიური საარჩევნო უფლება. აქტიური საარჩევნო უფლება ნიშნავს ფიზიკური პირის უფლებას იყოს ამომრჩეველი. ხოლო პასიური საარჩევნო უფლება არის პირის უფლება იყაროს კენჭი საარჩევ ტანამდებობაზე და გამრჯვების შემთხვევაში დაიკავოს ეს თანამდებობა.

საარჩევნო ცენზი არის კონსტიტუციით ან კანონით დადგენილი შეზღუდვა, რომელიც კონკრეტულად განსაზღვრავს იმ მოქალაქეთა წრეს, ვისაც საარჩევნო უფლება ეზღუდება.

ასაკობრივი ცენზის მიხედვით საარჩევნო სამართლის სუბიექტი გარკვეულ ასაკს მიღწეული უნდა იყოს. აქტიური საარჩევნო უფლებით სარგებლობის მინიმალური ასაკი საქართველოში 18 წელს. პასიური საარჩევნო უფლების რეალიზაციისას კი უფრო მარალი ასაკობრივი ზღვარი დგინდება. მაგ., საქართველოს პარლამენტის წევრად შეიძლება აირჩეს 21 წლის ასაკიდან, ხოლო პრეზიდენტად 35 წლის ასაკიდან.

მოქალაქეობის ცენზის შემთხვევაში საარჩევნო უფლება, როგორც წესი, კონკრეტული სახელმწიფოს მოქალაქეს აქვს. ასევე არის შემთხვევები, როდესაც ნატურალიზებულ მოქალაქეებს პასიური საარჩევნო უფლება შეზღუდული აქვთ.

ბინადრობის ცენზი არის ამ ქვეყნის ტერიტორიაზე ცხოვრების მოთხოვნა, სადაც ტარდება არჩევნები. ამ შემთხვევაშიც პასიური საარჩევნო უფლებისთვის ეს დრო უფრო მეტია, ვიდრე აქტიური საარჩევნო უფლებისთვის.

ასევე არსებობს ქმედუუნარობის და მორალური ცენზები, რომელთა შემთხვევაშიც საარჩევნო უფლების გამოყენებას სასამართლო ზღუდავს. პირველ შემთხვევაში პირს, რომელსაც სასამართლო ცნობს ქმედუუნაროდ არჩევნებში მონაწილეობის უფლება არ გააჩნია. ხოლო მორალური ცენზით, საარჩევნო უფლება ეზღუდებათ, იმ პირებს, რომლებიც სასჯელს იხდიან სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში.

საარჩევნო სამართლის საყოველთაობის პრინციპის შესაბამისად არჩევნებში შეუძლია მიიღოს მონაწილეობა ყველა ზრდასრულმა ქმეუნარიანმა პირმა მიუხედავად მისი სქესის, რასის, რწმენის და რელიგიისადმი დამოკიდებულების, ქონებრივი და თანამდებობრივი

მდგომარეობისა. თუმცა არჩევნებში მონაწილე პირი უდნა აკმაყოფილებდეს ზემოაღნიშნულ საარჩევნო ცენზებს.

არჩევნების თანასწორობის პრინციპი გულისხმობს ხმათა თანაბარ რაოდენობას, თანაბარ საარჩევნო უფლებამოსილებებს და თანაბარ შესაძლებლობებს. მნიშვნელოვანია ამომრჩევლების ხმებს ტანაბარი წონა გააჩნდეთ, თითოეულის ხმა ერთნაირად უნდა ფასდებოდეს. სახელმწიფომ ერთნაირი პირობები უნდა შეუქმნას არჩევნებში მონაწილე სუბიექტებს. ყველა კანდიდატს და პოლიტიკურ პარტიას უნდა ჰქონდეს თანაბარი შესაძლებლობები სახელმწიფოს მხრიდან. ასევე თანასწორობის პრინციპის დარღვევას წარმოადგენს საარჩევნო გეოგრაფია, ე.წ. ჯერიმანდერინგი.

პირდაპირი არჩევნები ამომრჩევლის უფლებაა შესაძლებლობაა, პირდაპირ აირჩიოს საჯარო ხელისუფლების წარმომადგენლობითი ორგანოს წევრები, ან თავად იქნეს უშუალოდ აარჩეული ამომრჩევლების მიერ.

კენჭისყრის ფარულობის პრინციპი გულისხმობს, რომ არავის აქვს უფლება, დააკვირდეს და მით უმეტეს რაიმე სახის ზეგავლენა იქონიოს ამომრჩევლის ნებასა და საარჩევნო უფლების გამონახატვაზე.

თავისუფალი არჩევნების პრინციპი გულისხმობს, რომ ამომრჩეველი თავად წყვეტს მივიდეს თუ არა არჩევნებზე, ვის სასარგებლოდ გააკეთოს არჩევანი და საერთოდ ენდოს თუ არა მოცემულ მომენტში წარმოდგენილ ასარჩევ კანდიდატებსა თუ პოლიტიკურ სუბიექტებს. ამომრჩეველი დაცული უნდა იყოს ყოველგვარი მუქარისა და შეზღუდვისგან არჩევანის გაკეთების პროცესში.

14. საქართველოს პარლამენტის არჩევნები

პარლამენტი არის ქვეყნის უმაღლესი წარმომადგენლობითი ორგანო, რომელიც ახორციელებს საკანონმდებლო ხელისუფლებას, განსაზღვრავს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ძირითად მიმართულებას, კონსტიტუციით განსაზღვრულ ფარგლებში კონტროლს უწევს მთავრობის საქმიანობას და ახორციელებს სხვა უფლებამოსილებებს.

საქართველოს პარლამენტი აირჩევა, საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლების საფუძველზე, ფარული კენჭისყრით, 4 წლის ვადით, პროპორციული სისტემით აირჩევა 77, ხოლო მაჯორიტარული სისტემით - 73 დეპუტატი.

საქართველოს პარლამენტის მორიგი არჩევნები ტარდება პარლამენტის უფლებამოსილების ვადის ამოწურვის კალენდარული წლის ოქტომბერში. არჩევნების თარიღს ნიშნავს პრეზიდენტი არჩევნებამდე არაუგვიანეს 60 დღისა. თუ არჩევნების ვადა ემტხვევა საგანგებო

ან საომარ მდგომარეობას, არჩევნები ტარდება ამ მდგომარეობის გაუქმებიდან არაუგვიანეს 60 დღისა.

საქართველოს პარლამენტის წევრად შეიძლება აირჩეს საარჩევნო უფლების მქონე საქართველოს მოქალაქე 21 წლის ასაკიდან. რომელმაც იცის ქართული ენა. პარლამენტის წევრად არ შეიძლება აირჩეს მოქალაქე, რომელსაც უკანასკნელი 2 წელი არ უცხოვრია საქართველოში და არც ერთ ქვეყანაში არ დგას საქართველოს საკონსულო აღრიცხვაზე, აგრეთვე არ შეიძლება აირჩეს ნარკომანი ან ნარკოტიკების მომხმარებელი მოქალაქე.

პარლამენტის წევრობის კანდიდატის სტატუსის თანამდებობრივ მდგომარეობასთან შეუტავსებლობისას, პარლამენტის წევრობის კანდიდატად რეგისტრაციის შესახებ შესაბამისი საარჩევნო კომისიისთვის განცხადების წარდგენიდან არაუგვიანეს მე-2 დღისა დაკავებული თანამდებობიდან უნდა გადადგენ და გათავისუფლდნენ შემდეგი თანამდებობის პირები: საქართველოს პრეზიდენტი, საქართველოს, აგრეთვე ავტონომიური რესპუბლიკის მინისტრები, საქართველოს უშიშროების საბჭოს წევრები, გენერალური აუდიტორი და მისი მოადგილეები, სახელმწიფო რწმუნებულები - გუბერნატორები და მათი მოადგილეები, საკრებულოს თავმჯდომარეები, მოსამართლეები, პროკურორები და სხვ.

პროპორციული წესით არჩევნებში მონაწილეობის უფლება აქვს კანონით დადგენილი წესით რეგისტრირებულ მოქალაქეთა პოლიტიკურ გაერთიანებას, რომლის მხარდაჭერაც დადასტურებულია ამომრჩევლეთა ხელმწიფრებით (არაუმეტეს 1%), ან რომელსაც ჰყავს წარმომადგენელი პარლამენტში არჩევნების დანიშვნის დროისათვის.

პროპორციული სისტემით ჩატარებული არჩევნების შედეგად პარლამენტის მანდატები განაწილდება იმ პოლიტიკურ სუბიექტებს შორის, რომლებიც მიიღებენ არჩევნებში მონაწილე ამომრჩეველთა 5%-ს მაინც.

მაჯორიტარულ საარჩევნო ოლქში კანდიდატების წარდგენის უფლება აქვთ: დამოუკიდებლად მონაწილე პარტიას, საარჩევნო ბლოკს და ამომრჩეველთა ხუთკაციან საინიციატივო ჯგუფს. მაჯორიტარული არჩევნების დროს იქმნება 73 ერთმანდატიანი მაჯორიტარული საარჩევნო ოლქი, მათ შორის თბილისში - 10 მაჯორიტარული საარჩევნო ოლქი. მაჯორიტარული წესით გამართულ საპარლამენტო არჩევნებში, გამარჯვებულად მიიჩნევა ის კანდიდატი, რომელიც საარჩევნო ოლქში ყველაზე მეტ ხმას მიიღებს, თუმცა არანაკლებს არჩევნებში მონაწილე ამომრჩევლების 30%-ისა

16. საქართველოს პარლამენტის წევრის სტატუსი

საქართველოს პარლამენტის წევრი სარგებლობს თავისუფალი მანდატით, ის არის სრულიად საქართველოს წარმომადგენელი და მისი გამოწვევა დაუშვებელია. პარლამენტის წევრის უფლებამოსილების ვადა იწყება მის მიერ ფიცის დადებისთანავე და მთავრდება ახალარჩეული პარლამენტის პირველი შეკრებისთანავე. პარლამენტის წევრს უფლებამოსილება შეუწყდება, თუ: ა) უფლებამოსილება მოეხსნა პირადი განხადებით; ბ) მის მიმართ კანონიერ ძალაში შევიდა სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენი; გ) სასამართლოს აღიარა ქმედუუნაროდ ან უგზო-უკვლოდ დაკარგულად ან გამოაცხადა გარდაცვლილად; დ) დაიკავა პარლამენტის წევრის სტატუსთან შეუთავსებელი თანამდებობა ან ეწევა მასთან შუუთავსებელ საქმიანობას; ე) დაკარგა საქარტველოს მოქალაქეობა; ვ) არასაკატიო მიზეზით 4 თვის განმავლობაში არ მონაწილეობდა პარლამენტის მუშაობაში; ზ) გარდაიცვალა.

პარლამენტის წევრს უფლება არ აქვს ეკავოს რაიმე თანამდებობა სახელმწიფო სამსახურში ან ეწეოდეს სამეწარმეო საქმიანობას, გარდა სამეცნიერო, პედაგოგიური, სახელოვნებო საქმიანობისა.

საქართველოს პარლამენტის წევრი სარგებლობს სადეპუტატო იმუნიტეტითა და ინდემნიტეტით. იმუნიტეტი გულისხმობს, რომ პარლამენტის წევრის დაკავება ან დაპატიმრება, მისი ბინის, მანქანის, სამუშაო ადგილის ან პირადი გაჩხრეკა შიძლება მხოლოდ პარლამენტის თანხმობით. გამონაკლისია დანაშაულზე წასწრების შემტხვევა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს პარლამენტს. თუ პარლამენტი არ მისცემს თანხმობას, პარლამენტის დაკავებული ან დაპატიმრებული წევრი დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს.

სადეპუტატო ინდემნიტეტის მიხედვით დაუშვებელია პარლამენტის წევრის პასუხისგებაში მიცემა თავისი მოვალეობის შესრულებისას პარლამენტში თუ მის გარეთ გამოთქმული აზრებისა და შეხედულებებისთვის. გარდა ამისა, პარლამენტის წევრს უფლება აქვს ჩვენება არ მისცეს იმ ფქტის გამო, რომელიც მას გაანდეს, როგორც პარლამენტის წევრს. ეს უფლება პარლამენტის წევრს უნარჩუნდება მისი უფლებამოსილების შეწყვეტის შემდეგაც.

17. პარლამენტის სტრუქტურა

საქართველოს პარლამენტი, პირველივე სესიაზე, თავისი უფლებამოსილების ვადით, ფარული კენჭისყრით, ირჩევს საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარეს.

საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარეს საკმაოდ მაღალი პოლიტიკური სტატუსი აქვს. პარლამენტის თავმჯდომარე უფლებამოსილია წარმოადგინოს პარლამენტი ქვეყნის საშინაო და საგარეო ურთიერთობებში, წარუძღვეს პარლამენტის მუშაობას, გაუწიოს საერთო

ხელმძღვანელობა პარლამენტის ორგანოებსა და თანამდებობის პირთა საქმიანობას, თავმჯდომარეობს პარლამენტის პლენარულ სხდომებს, იწვევს და თავმჯდომარეობს პარლამენტის ბიუროს სხდომებს, იგი ხელს აწერს და აქვეყნებს რეგლამენტსა და პარლამენტის მიერ მიღებულ სხვა აქტებს.

პარლამენტის თავმჯდომარე ასრულებს საქართველოს პრეზიდენტის უფლებამოსილებას პრეზიდენტის მიერ ტავისი უფლებამოსილების განხორციელების ან მისი უფლებამოსილების ვადამდე ადრე შეწყვეტის შემთხვევაში. ხელს აწერს კანონს და აქვეყნებს, თუ მას საქართველოს პრეზიდენტმა არ მოაწერა ხელი.

პარლამენტის მუშაობის ორგანიზაციისთვის იქმნება პარლამენტის ბიურო, რომლის შემადგენლობაშიც შედიან საქართველოს პარლამენტის თავმჯდომარეები, თავმჯდომარის მოადგილეები, პარლამენტის კომიტეტებისა და საპარლამენტო ფრაქციების თავმჯდომარეები.

ბიურო შეიმუშავებს და დასამტკიცებლად პარლამენტს წარუდგენს პლენარული სხდომების კვირის დღის წესრიგის პროექტს. განიხილავს პარლამენტის პლენარულის სხდომაზე განსახილველი კანონპროექტების შესახებ დასკვნებს. კომიტეტების, საგამომიებო და სხვა დროებითი კომისიების დასკვნებს, რეზოლუციებსა და მიმართვის პროექტებს. განიხილავს საქართველოს მთავრობის ნდობის გამოცხადების, საქართველოს კონსტიტუციით განსაზღვრული თანამდებობების პირთა არჩევისა და მათი დანიშვნაზე თანხმობის მიცემის თაობაზე შესაბამისი კომიტეტების დასკვნებს და მათ საფუძველზე შეიმუშავებს დასკვნას, რომელსაც წარუდგენს საქართველოს პრეზიდენტსა და პარლამენტს. ამტკიცებს კომიტეტების, საგამომიებო და სხვა დროებითი კომისიების დასკვნებს.

პარლამენტის ბიუროს სხდომებს იწვევს და თავმჯდომარეობს პარლამენტის თავმჯდომარე ან მისი დავალებით - პარლამენტის თავმჯდომარის მოადგილე.

საკანონმდებლო საკითხების წინასწარი მომზადების, გადაწყვეტილებათა შესრულებისთვის ხელის შეწყობის, პარლამენტის მიერ მის წინაშე ანგარიშველდებული ორგანოების და მთავრობის საქმიანობის კონტროლის მიზნით პარლამენტში იქმნება კომიტეტები.

საქართველოს პარლამენტში დღეს-დღეისობით ფუნქციონირებს 15 კომიტეტი: ადამიანი უფლებათა დაცვის და სამოქალაქაქო ინტეგრაციის; განათლების, მეცნიერებათა და კულტურის; ევროპასთან ინტეგრაციის; თავდაცვისა და უშიშროების; იურიდიულ საკითხთა; საგარეო ურთიერთობების; დარგობრივი ეკონომიკისა და ეკონომიკური პოლიტიკის და სხვა.

კომიტეტის შემადგენლობა განისაზღვრება ფრაქციათა წარმომადგენლებისა და იმ პარლამენტის წევრთა რაოდენობის პროპორციულად, რომლებიც არ არიან გაერთიანებული არც ერთ ფრაქციაში. თითოეული კომიტეტი შედგება არანალებ 10 პარლამენტის წევრისგან,

ამათანავე თითოეული დეპუტატი ვალდებულია გაერთიანდეს ერთ კომიტეტში მაინც. კომიტეტის სხდომა უფლებამოსილია, თუ მას ესწრება კომიტეტის სიითი შემადგენლობის უმრავლესობა. კომიტეტი შეიმუშავებს, განიხილავს და პარლამენტის პლენარული სხდომებისთვის ამზადებს კანონებს, პ-არლამენტის დადგენილებებსა და სხვა გადაწყვეტილებების პროექტებს; მონაწილეობს პარლამენტში შესული კანონპროექტების განხილვა-დამუშავებაში, ამზადებს დასკვნებს კანონპროექტებზე;

საქართველოს მტავრობის ნდობის გამოცხადების შემთხვევაში განიხილავს მთავრობის წევრთა კანდიდატურებს, აგრეთვე, იმ თანამდებობის პირთა კანდიდატურებს, რომლებსაც ირჩევს და რომელთა დანიშვნაზეც თანხმობას იძლევა პარლამენტი, და დასკვნებს გადასცემს პარლამენტის აპარატის საორგანიზაციო დეპარტამენტს პარლამენტის ბიუროსთვის წარსადგენად.

კომიტეტი აკონტროლებს საქართველოს კანონების, პარლამენტის დადგენილებისა და სხვა გადაწყვეტილებების შესრულებას და საჭიროების შემთხვევაში შესაბამის დასკვნებს წარუდგენს პარლამენტს. ახორციელებს კონტროლს პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებული სახელმწიფო ორგანოების და მთავრობის საქმიანობაზე და საჭიროების შემთხვევაში დასკვნებ წარუდგენს პარლამენტს.

პარლამენტის კომიტეტი სარგებლობს საკანონმდებლო ინიციატივის უფლებით.

ფრაქცია არის პარლამენტის წევრთა გაერთიანება საერთო პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად. ფრაქცია შედგება არანაკლებ ექვსი დეპუტატისგან.

ერთი პარტიული სიით არჩეულმა პარტიის წევრებმა შეილძლება შექმნან მხოლოდ ერთი ფრაქცია. პარლამენტის წევრს, გარდა მაჯორიტარი პარლამენტის წევრისა, თუ მისი პარტიის წევრებმა შექმნეს ფრაქცია, უფლება არა აქვს, იყოს სხვა ფრაქციის წევრი.

ფრაქციის მიზანია: გამოხატოს და გაატაროს თავისი პოლიტიკური კურსი საკანონმდებლო ორგანოში, ხელი შეუწყოს პარლამენტისა და მისი ორგანოების საქმიანობის სრულყოფას, გამოხატოს ფრაქციის შეჯერებული აზრი პარლამენტის კანონშემოქმედებითი საქმიანობის განხორციელებისას. ფრაქციას აქვს საკანონმდებლო ინიციატივის უფლება, აგრეთვე უფლება შეკითხვით მიმართოს პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებულ ორგანოს.

საპარლამენტო უმრავლესობა და უმცირესობა თუ რომელიმე ფრაქციაში გაერთიანებულ პარლამენტის წევრთა საერთო რაოდენობა აღემატება პარლამენტის წევრთა სიითი შემადგენლობის ნახევარს, ფრაქცია ავტომატურად იძენს უმრავლესობის სტატუსს. უმრავლესობის შექმნა შეუძლიათ აგრეთვე ფრაქციებს და მათდამი მიმხრობილ ისეთ პარლამენტის წევრებს, რომლებიც არ არიან გაერთიანებული არც ერთ ფრაქციაში, თუ

გაერთიანებული პარლამენტი წევრების საერთო რაოდენობა აღემატება სიითი შემადგენლობის ნახევარს.

თუ რომელიმე ფრაქციაში გაერთიანებულ პარლამენტის წევრთა საერთო რაოდენობა აღემატება უმრავლესობის გარეთ დარჩენილ პარლამენტის წევრთა რაოდენობის ნახევარს, ფრაქცია თავისი მოთხოვნის საფუძველზე იძენს უმცირესობის სტატუსს. უმცირესობის შექმნა შეუძლიათ აგრეთვე ფრაქციებს და მათდამი მიმხრობილ ისეთ პარლამენტის წევრებს, რომლებიც არ არიან გაერთიანებული არც ერთ ფრაქციაში, თუ გაერთიანებული პარლამენტი წევრების საერთო რაოდენობა აღემატება უმრავლესობის გარეთ დარჩენილ პარლამენტის წევრთა რაოდენობის ნახევარს.

უმრავლესობა და უმცირესობა უფლებამოსილებას იძენენ პარლამენტის ბიუროს მიერ მათი რეგისტრაციის შემდეგ.

კონსტიტუციითა და რეგლამენტით გათვალისწინებული შემთხვევებში, აგრეთვე პარლამენტის წევრთა არანაკლებ 1/5 მოთხოვნით პარლამენტში იქმნება საგამომიებო ან სხვა დროებითი საგამომიებო კომისიები. რეგლამენტის ტანახმად საქართველოს პარლამენტში შესაძლებელია შეიქმნას დროებითი ან დროებითი საგამომიებო კომისიები.

დროებითი საგამომიებო კომისიები შეიძლება შეიქმნას სახელმწიფო ორგანოებისა და თანამდებობის პირების მიერ საქართველოს კანონდარდრვევის ფაქტების გამოკვლევისა და შესაბამისი რეაგირების მიზნით, ან განსაკუთრებით მნიშვნელოვანი სახელმწიფო და საზოგადოებრივი საკითხის შესასწავლად. დროებითი საგამომიებო კომისიის შექმნიშ საუძველია ინფორმაცია: ა) სახელმწიფო ორგანოებისა და თანამდებობის პირების კანონსაწინააღმდეგო ქმედების შესახებ, ბ) სახელმწიფო და ადგილობრივი ბიუჯეტის არამართლზომიერი ხარჯვის შესახებ, გ) რომლის შესწავლაც სახელმწიფო და საზოგადოებრივი თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია.

დროებითი საგამომიებო კომისია შეიძლება შეიქმნას არაუმეტეს 3 თვისა, თუმცა შეიძლება გაგრძელდეს თითო თვით. კომისის უფლებამოსილების საერთო ვადა არ უნდა აღემატებოდეს 6 თვეს.

დროებითი საგამომიებო კომისის გარდა შესაძლებელია შეიქმნას დროებითი კომისიაც: ა) ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენისა და დეოკუპაციის საკითხებთან დაკავშირებით; ბ) პეტიციის ან საჩივრის შესასწავლად, თუ საქმე ეხება საერთო სახელმწიფოებრივ პრობლემებს; გ) სახელმწიფო აუდიტის სამსახურის საქმიანობას შესახებ.

ზემოაღნიშნული კომისიები მნიშვნელოვან ბერკეტს ქმნიან საპარლამენტო კონტროლის განხორციელებისას.

18. საკანონმდებლო პროცესი

საქართველოს პარლამენტი არის ქვეყნის უმაღლესი საკანონმდებლო ორგანო. საკანონმდებლო პროცესი არის კანონპროექტის, მომზადებისა და მიღების ერთიანი პროცედურა. საკანონმდებლო პროცესის საწყის სტადიას წარმოადგენს საკანონმდებლო ინიციატივა - საკანონმდებლო ინიციატივის უფლების მქონე სუბიექტების მიერ კანონპროექტის მომზადება და პარლამენტისთვის წარდგენა. საკანონმდებლო ინიციატივის უფლება აქვთ: საქართველოს მთავრობას, პარლამენტის წევრს, საპარლამენტო ფრაქციას, პარლამენტის კომიტეტს, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის უმაღლეს წარმომადგენლობით ორგანოებს, არანაკლებ 30000 ამომრჩეველს. საკანონმდებლო აქტის პროექტს ამზადებს თავად საკანონმდებლო ინიციატივის უფლების მქონდე სუბიექტი. ინიციატივის წესით წარდგენილი კანონპროექტი ეგზავნება პარლამენტის აპარატის საორგანიზაციო დეპარტამენტს, რომელიც თავის მხრივ კანონპროექტს გადასცემს პარლამენტის აპარატის იურიდიულ დეპარტამენტს და პარლამენტის საბიუჯეტო ოფისს დასკვნების მოსამზადებლად. დასკვნის მიღების შემდეგ საორგანიზაციო დეპარტამენტი კანონპროექტს გადასცემს ბიუროს, რომელიც უახლოეს სხდომაზე იღებს გადაწყვეტილებას კანონპროექტის განხილვის პროცედურის დაწყების შესახებ და კანონპროექტს გადასცემს წამყვან კომიტეტს, სხვა კომიტეტებს, ფრაქციებს, უმრავლესობას, უმცირესობას, პარლამენტის აპარატის იურიდიულ დეპარტამენტს და საქართველოს მთავრობას. კანონპროექტის მიღებიდან 3 დღეში კომიტეტი იწყებს კანონპროექტის განხილვას და არაუგვიანეს სამი კვირისა ვალდებულია დაასრულოს განხილვა, რის შედეგადაც, კანონპროექტი გადაეცემა კვლავ ბიუროს, პირველი მოსმენით განხილვისთვის უახლოესი პლენარული სხდომის დღის წესრიგში შესატანად.

პარლამენტი კანონის პროექტს განიხილვს სამი მოსმენით. კანონპროექტის პირველი მოსმენისას პარლამენტის პლენარულს სხდომაზე განიხილება მისი ზოგადი პრინციპები და ძირითადი დებულებები. პირველი მოსმენით დასრულების შემდეგ პარლამენტი კენჭისყრით იღებს ერთ-ერთ შემდეგ გადაწყვეტილებას: კანონპროექტის პირველი მოსმენით მიღების შესახებ ან გამოთქმული შენიშვნების გათვალისწინებით ახალი კანონპროექტის შემუშავების შესახებ. პირველი მოსმენით მიღების შემდეგ, კანონპროექტი მასზე გამოთქმული შენიშვნების პროექტში ასახვისა და მეორე მოსმენით განხილვისათვის სამომზადებლად გადაეცემა წამყვან კომიტეტს.

პირველი მოსმენისას არსებული შენიშვნების გათვალისწინებით გადამუშავებული კანონპროექტი პირველი მოსმენით მიღებიდან 3 კვირის ვადაში წერილობითი ფორმით წარედგინება საორგანიზაციო დეპარტამენტს, პარლამენტის პლენარულ სხდომაზე მეორე მოსმენით განხილვისა და კენჭისყრისთვის.

პარლამენტის პლენარულ სხდომაზე მეორე მოსმენისას კანონპროექტი განიხილება ქვეპუნქტების, პუნქტების, მუხლების, თავების, კარების მიხედვით და კენჭი ეყრება ერთიანად. მეორე მოსმენით დასრულების შემდეგ პარლამენტი კენჭისყრით იღებს გადაწყვეტილებას: კანონპროექტის მეორე მოსმენით მიღების შესახებ ან დამატებითი დამუშავებისთვის კანონპროექტის წამყვან კომიტეტში დაბრუნების შესახებ.

კანონპროექტის მესამე მოსმენისას მასში შესაძლებელია მხოლოდ რედაქციული ცვლილებების შეტანა. მესამე მოსმენისას პარლამენტის წევრებს ურიგდებათ კანონპროექტის რედაქტირებული ვარიანტი, რომელშიც ასახულია მეორე მოსმენისას გათვალისწინებული შენიშვნები. მესამე მოსმენისას კანონპროექტის საბოლოო რედაქტირებულ ვარიანტს მთლიანად ეყრება კენჭი.

რაც შეეხება კანონპროექტის მისაღებად საჭირო კვორუმს, ორდინალური კანონი მიღებულად ითხვლება თუ მას მხარს დაუჭერს დამსწრეთა უმრავლესობა, მაგრამ არანაკლებ სრული შემადგენლობის 1/3-სა, ორგანული კანონი მიღებულად ითვლება სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით, ხოლო კონსტიტუციური კანონი სრული შემადგენლობის 3/4-ის მხარდაჭერით.

პარლამენტის მიერ მიღებული კანონი 7 დღის ვადაში ხელმოსაწერად გადაეცემა საქართველოს პრეზიდენტს. პრეზიდენტი 10 დღის ვადაში ხელს აწერს კანონპროექტს და აქვეყნებს კანონს. თუმცა პრეზიდენტი უფლებამოსილია დადგინდეს ვადაში ხელი არ მოაწეროს კანონპროექტს და მოტივირებული შენიშვნებით (ჩამოყალიბებული კანონპროექტის სახით) დაუბრუნოს იგი პარლამენტს. პარლამენტი განიხილავს შენიშვნებს და თუ მიიღებს პრეზიდენტის შენიშვნებს, კვლავ გადაეცემა პრეზიდენტს ხელის მოსაწერად და გამოსაქვეყნებლად. თუ პარლამენტი არ მიიღებს შენიშვნებს, კენჭი ეყრება კანონის პირვანდელ რედაქციას. პრეზიდენტის ვეტოს დაძლევისთვის განსაზღვრულია შემდეგი კვრომუ: ორდინალური კანონის შემთხვევაში სიითუ უმრავლესობის მხარდაჭერა, ორგანული კანონის შემთხვევაში სრული შემადგენლობის უმრავლესობა და კონსტიტუციური კანონის შემთხვევაში არანაკლებ პარლამენტის სრული შემადგენლობის 3/4-სა. თუ საქართველოს პრეზიდენტმა დადგინდეს ვადაში არ გამოაქვეყნა კანონი, მას ხელს აწერს და 5 დღეში აქვეყნებს პარლამენტის თავმჯდომარე.

კანონი ოფიციალურად ქვეყნდება „საქართველოს საკანონმდებლო მაცნეს“ ვებ-გვერდზე და ამოქმედდება გამოქვეყნებიდან მე-15 დღეს, თუ ამ კანონით სხვა ვადა არ არის განსაზღვრული.

19. კანონპროექტის განხილვა დაჩქარებული და გამარტივებული წესით

კანონპროექტი შეიძლება განიხილოს და მიიღოს დაჩქარებული წესით, რაც კანონპროექტის სამივე მოსმენით მის განხილვასა და მიღებას პლენარული სხდომების 1 კვირის განმავლობაში გულისხმობს. პლენარული სხდომის ერთ დრეს კანონპროექტის ერთზე მეტი მოსმენით განხილვა და მიღება დასაშვებია მხოლოდ პარლამენტის ბიუროს გადაწყვეტილებით.

დაჩქარებული წესით კანონპროექტი განიხილება იმ შემთხვევაში, თუ იგი ითვალისწინებს

მხოლოდ კანონში ცვლილების შეტანას და არა ახალი კანონპროექტის მიღებას. გამარტივებული წესით კანონის მიღება გულისხმობს პარლამენტის სხდომაზე კანონის მიღებასა და განხილვას გამარტივებული წესით - ერთი მოსმენით. გამარტივებული წესით შეიძლება მიიღონ კანონპროექტი საქართველოს კანონის ძალადაკარგულად გამოცხადების შესახებ, აგრეთვე, იმ კანონში ცვლილების შეტანის შესახებ, რომელიც შეეხება კანონით გათვალისწინებული თარიღის (ვადის) ან ტერმინოლოგიური ხასიათის ცვლილებას.

კანონპროექტის დაჩქარებული და გამარტივებული წესით განხილვის შესახებ გადაწყვეტილებას იღებს პარლამენტის ბიურო, კანონპროექტის ინიციატორის ან წამყვანი კომიტეტის წინანდადების საფუძველზე.

დაჩქარებული და გამარტივებული წესით დაუშვებელია საქართველოს კონსტიტუციისა და კონსტიტუციური კანონის პროექტის განხილვა და მიღება.

20. პარლამენტის მიერ მთავრობის კონტროლის ფორმები

პარლამენტის მიერ საქართველოს მთავრობის საქმიანობის კონტროლის უმნიშვნელოვანეს მექანიზმს მთავრობის შემადგენლობისთვის ნდობის გამოცხადების ინსტიტუტი წარმოადგენს.

ახალარჩეული პარლამენტის უფლებამოსილების ცნობისთანავე, მტავრობის უფლებამოსილება მოხსნილად ითვლება და საქართველოს პრეზიდენტი მასვე აკისრებს მოვალეობის შესრულებას მტავრობის ახალი შემადგენლობის შექმანმდე. საქართველოს პრეზიდენტი უფლებამოსილების მოხსნიდან 7 დღის ვადაში წამოაყენებს პარლამენტის არჩევნებში საუკეთესო შედეგის მქონე საარჩევნო სუბიექტის მიერ მისთვის წარდგენილ პრემიერ-მინისტრის კანდიდატურას. პრემიერმინისტრობის კანდიდატი 7 დღის ვადაში შეარჩევს მინისტრთა კანდიდატურებს და საქართველოს პარლამენტს წარუდგენს მთავრობის შემადგენლობას ნდობის მისაღებად. მთავრობის შემადგენლობასთან ერთად წარდგენილი უნდა იყოს სამთავრობო პროგრამა. საქართველოს პარლამენტი მთავრობის წარდგენიდან 7 დღის ვადაში განიხილავს და კენჭს უყრის მთავრობის შემადგენლობისთვის ნდობის გამოცხადების საკითხს. პარლამენტის ნდობის მისაღებად საჭიროა პარლამენტის სიითი შემადგენლობის უმრავლესობის მხარდაჭერა. აგრეთვე, მთავრობის თავდაპირველი შეამდგენელობის ერთი მესამედით, მაგრამ არანაკლებ 5 წევრით განახლების შემთხვევაში, საქართველოს პრეზიდენტი 1 კვირის ვადაში წარუდგენს პარლამენტის მთავრობის შემადგენლობას ნდობის მისაღებად.

პარლამენტი უფლებამოსილია უნდობლობა გამოუცხადოს მთავრობის მოქმედ შემადგენლობას. უნდობლობის გამოცხადების საკითხის აღიძვრება პარლამენტის სიითი შემადგენლობის არანაკლებ 2/5 მხარდაჭერით. რის შემდეგაც კენჭი ეყრება მთავრობისთვის უნდობლობის გამოცხადების შესახებ პარლამენტის დადგენილების პროექტს. აღნიშნული დადგენილების პროექტის მიიღება პარლამენტის სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით.

პარლამენტი ასევე უფლებამოსილია კითხვის მიმართოს მთავრობას და მტავრობის წევრს და მიიღოს მათგან პასუხი. კითხვა შეიძლება დაისვას მხოლოდ წერილობით. მთავრობის წევრი,

რომლსაც კითხვით მიმართეს, ვადლდებულება პარლამენტს კითხვის მიღებიდან 7 დღის ვადაში წარუდგინოს წერილობითი პასუხი.

გარდა კითხვისა, პარლამენტის წევრთა ათკაციან ჯგუფს და ფრაქციას უფლება აქვთ შეკითხვით მიმართონ პარლამენტის წინაშე ანგარიშვალდებულ ორგანოს, საქართველოს მთავრობას ან მტავრობის წევრს. კითხვის ადრესატები ვადლდებულება არიან, დასმულ შეკითხვას უპასუხონ პარლამენტის პლენარულ სხდომაზე ყოველი თვის ბოლო პარასკევს, სამთავრობო საათის დროს.

21. როგორ ხდებთ თანამდებობის პირთა იმპიჩმენტით გადაყენება

საპარლამენტო კონტროლის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ინსტრუმენტს წარმოადგენს იმპიჩმენტის ინსტიტუტი. საქართველოს პრეზიდენტის იმპიჩმენტის წესით თანამდებობიდან გადაყენების საკითხის აღძვრის უფლება აქვს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ერთ მესამედს. საკითხი დასკვნისთვის გადაეცემა საკონსტიტუციო სასამართლოს. თუ საკონსტიტუციო სასამართლომ თავისი დასკვნით დაადასტურა პრეზიდენტის ქმედებაში დანაშაულის ნიშნები ან კონსტიტუციის დარღვევა, პარლამენტი განიხილავს და კენჭს უყრის პრეზიდენტის იმპიჩმენტის წესით თანამდებობიდან გადაყენების საკითხს.

პრეზიდენტი იმპიჩმენტის წესით გადაყენებულად ჩაითვლება, თუ ამ გადაწყვეტილებას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედი. საქართველოს პრეზიდენტის გარდა, საქართველოს კონსტიტუცია ითვალისწინებს: საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის, საქართველოს მთავრობის წევრების, გენერალური აუდიტორის და ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრების იმპიჩმენტით თანამდებობიდან გადაყენების შესაძლებლობას. თუმცა ამ შემთხვევაში თანამდებობიდან გადაყენებისთვის საჭიროა პარლამენტის სრული შემადგენლობის უმრავლესობა. დაუშვებელია იმპიჩმენტის პროცედურის განხორციელება საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს.

22. საპრეზიდენტო არჩევნები

საქართველოს პრეზიდენტი აირჩევა საყოველთაო, თანასწორი და პირდაპირი საარჩევნო უფლების საფუძველზე ფარული კენჭისყრით 5 წლის ვადით. ერთი და იგივე პირი პრეზიდენტად შეიძლება აირჩეს ზედიზედ მხოლოდ . საქართველოს პრეზიდენტად შეიძლება აირჩეს საარჩევნო უფლების მქონე საქართველოს მოქალაქე 35 წლის ასაკიდან, რომელსაც საქართველოში უცხოვრია 5 წელს მაინც და არჩევნების დანიშნის დღემდე ბოლო

3 წლის განმავლობაში ცხოვრობდა საქართველოში.

პრეზიდენტობის კანდიდატის დასახელების უფლება აქვს მოქალაქეთა პოლიტიკურ გაერთიანებას ან საინიციატივო ჯგუფს. კანდიდატის წარდგენა დადასტურებული უნდა იყოს არანაკლებ 25 000 (ამომრჩევლეთა საერთო რაოდენობის 0,75%) და არაუმეტეს ამომრჩევლეთა საერთო რაოდენობის 1%-ს ხელმოწერით.

საქართველოს მორიგი საპრეზიდენტო არჩევნები ტარდება პრეზიდენტის უფლებამოსილების ვადის ამოწურვის კალენდარული წლის ოქტომბერში და არჩევნების თარიღს ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი არჩევნებამდე 60 დღით ადრე. არჩეულად ჩაითვლება კანდიდატი, რომელსაც ხმა მისცა არჩევნების მონაწილეთა ნახევარზე მეტმა. საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის დროს არჩევნები არ ტარდება.

თუ არჩევნების პირველ ტურში ვერც ერთმა მონაწილემ ვერ მიიღო ხმათა საჭირო რაოდენობა, პირველი ტურის შედეგების ოფიციალურად გამოცხადებიდან ორი კვირის თავზე იმართება არჩევნების მეორე ტური. არჩევნების მეორე ტურში კენჭი ეყრება პირველ ტურში უკეთესი შედეგის მქონე ორ კანდიდატს. არჩეულად ჩაითვლება ის კანდიდატი, რომელიც მეტ ხმას მიიღებს.

თუ არჩევნების პირველ ტურში მხოლოდ ერთი კანდიდატი მონაწილეობდა და მან ხმათა საჭირო რაოდენობა ვერ მიიღო, არჩევნების დღიდან ორი თვის ვადაში იმართება ხელახალი არჩევნები. პრეზიდენტის არჩევნებიდან მესამე კვირას იმართება ინაუგურაციის ცერემონია, ახალარჩეული პრეზიდენტი წარმოთქვამს საპროგრამო სიტყვას და დებს ფიცს. ახალარჩეული პრეზიდენტის მიერ ფიცის დადების მომენტიდან მოქმედი პრეზიდენტის უფლებამოსილება წყდება.

23. პრეზიდენტის სამართლებრივი სტატუსი

საქართველოს პრეზიდენტი არის საქართველოს სახელმწიფოს მეთაური, ქვეყნის ერთიანობისა და ეროვნული დამოუკიდებლობის გარანტი. საქართველოს პრეზიდენტი კონსტიტუციით მისთვის მინიჭებული უფლებამოსილების ფარგლებში უზრუნველყოფს სახელმწიფო ორგანოთა ფუნქციონირებას.

საქართველოს პრეზიდენტი წარმოადგენს საქართველოს საგარეო ურთიერთობებში, თუმცა 2010 წლის კონსტიტუციური ცვლილებების ამოქმედებამდე საქართველოს პრეზიდენტი იყო საქართველოს უმაღლესი წარმომადგენელი საგარეო ურთიერთობებში.

2010 წლის საკონსტიტუციო ცვლილებების ამოქმედებისას საქართველოს პრეზიდენტობის კანდიდატის მიმართ წარდგენილი დაბადებით საქართველოს მოქალაქის მოთხოვნა გაუქმდა და საქართველოს ნატურალიზებულ მოქალაქეებსაც შეუძლიათ საპრეზიდენტო არჩევნებში პასიური საარჩევნო ხმის უფლების მოპოვება. პრეზიდენტს შეეზღუდა პარტიული

თანამდებობის დაკავების უფლება, ასევე, რეფერენდუმის საკუთარი ინიციატივით დანიშვნის უფლება. ქვეყნის საშიანაო და საგარეო პოლიტიკის წარმართვასთან დაკავშირებულ უფლებამოსილებებს განახორციელებს მხოლოდ მტავრობასთან შთანხმებით.

2010 წლის საკონსტიტუციო ცვლილებებიდან ასევე აღსანიშნავია კონტრასიგნაციის ინსტიტუტის დანერგვა. საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტების ნაწილი იურიდიულ ძალას შეიძენენ მხოლოდ პრემიერ-მინისტრის თანახელმწიფის შემდეგ.

2013 წლის კონსტიტუციური კანონის საფუძველზე საქართველოს პრეზიდენტს შეეზღუდა საქართველოს პარლამენტისგან დამოუკიდებლად მთავრობის ფორმირების შესაძლებლობა. ამავე ცვლილებებით, პრეზიდენტს მიენიჭა უფლება, საქართველოს კონსტიტუციით 51-ე მუხლით განსაზღვრულ შემთხვევებში, დაითხოვოს საქართველოს პარლამენტი და დანიშნოს რიგგარეშე არჩევნები.

საქართველოს პრეზიდენტი თანამდებობაზე ყოფნის დროს ხელშეუვალია. დაუშვებელია მისი დაპატიმრება ან სისხლის სამართლის პასუხისგებაში მიცემა. პრეზიდენტის მიერ კონსტიტუციის დარღვევის ან მის ქმედებაში დანაშაულის ნიშნების არსებობის შემთხვევაში საქართველოს პარლამენტის წევრთა სრული შემადგენლობის 1/3 უფლებამოსილია აღძრას იმპიჩმენტის პროცედურა. თუ საკონსტიტუციო სასამართლომ თავისი დასკვნით დაადასტურა პრეზიდენტის ქმედებაში დანაშაულის ნიშნები ან კონსტიტუციის დარღვევა, პარლამენტი განიხილავს და კენჭს უყრის პრეზიდენტის იმპიჩმენტის წესით თანამდებობიდან გადაყენების საკითხს.

პრეზიდენტი იმპიჩმენტის წესით გადაყენებულად ჩაითვლება, თუ ამ გადაწყვეტილებას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ ორი მესამედი.

24. პრეზიდენტის უფლებამოსილებები

2010 წლის საკონსტიტუციო ცვლილების ამოქმედების შემდეგ პრეზიდენტი აღარ არის ფართო უფლებებით აღჭურვილი. პრეზიდენტი ანიჭებს ჯილდოებს, უმაღლეს სამხედრო, სპეციალურ და საპატიო წოდებებს, უმაღლეს დიპლომატიურ რანგებს; წყვეტს მოქალაქეობის და თავშესაფრის მიცემის საკითხებს; შეიწყალებს მსჯავრდებულებს; ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტის და წარმომადგენლობითი ორგანოების არჩევნებს კონსტიტუციით და კანონით დადგენილი წესით; პრეზიდენტი მიმართავს ხალხს და პარლამენტს, წელიწადში ერთხელ წარსდგება პარლამენტის წინაშე მოხსენებით ქვეყნის უმნიშვნელოვანესი საკითხებზე; უფლებამოსილია დაითხოვოს პარლამენტი კონსტიტუციით განსაზღვრულ შემთხვევებში და წესით; საქართველოს სახელმწიფოს სახელით დებს კონსტიტუციურ შეთანხმებას საქართველოს სამოციქულო, ავტოკეფალურ მართმადიდებელ ეკლესიასთან.

საქართველოს პრეზიდენტი არის სამხედრო ძალების უმაღლესი მთავარსარდალი. იგი

ანიჭებს უმაღლეს სამხედრო წოდებებს, ხელმძღვანელობს საქართველოს ეროვნული უშიშროები საბჭოს და თანამდებობაზე ნიშნავს მის წევრებს. მთავრობასთან შეთანხმებით თანამდებობიდან ნიშნავს და თანამდებობიდან გადააყენებს საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის უფროსს, სხვა მხედართმთავრებს.

საქართველოზე შეიარაღებული თავდასხმის შემთხვევაში აცხადებს საომარ მდგომარეობას, სათანადო პირობების არსებობისას დებს ზავს და ამ გადაწყვეტილებებს არა უგვიანეს 48 საათისა წარუდგენ პარლამენტს დასამტკიცებლად.

2010 წლის საკონსტიტუციო ცვლილებების ამოქმედების შედეგად საქართველოს პრეზიდენტი არის არა უმაღლესი, არამედ ერთ-ერთი წარმომადგენელი საგარეო ურთიერთობებში. მთავრობის წარდგინებით დანიშნავს და გაათავისუფლებს საქართველოს ელჩებსა და სხვა დიპლომატიურ წარმომადგენლებს.

პრეზიდენტი ხელს აწერს და აქვეყნებს პარლამენტის მიერ მიღებულ კანონპროექტს ან მოტივირებული შენიშვნებით უბრუნებს პარლამენტს, ანუ იყენებს ვეტოს უფლებას.

საქართველოს პრეზიდენტი საომარი ან საგანგებო მდგომარეობის დროს გამოსცემს კანონის ძალის მქონე დეკრეტებს, რომლებიც მოქმედებს შესაბამისად საომარი და საგანგებო მდგომარეობის დამთავრებამდე, ახორციელებს საგანგებო ღონისძიებებს, თუმცა დეკრეტი წარედგინება პარლამენტს დასამტკიცებლად.

საქართველოს პრეზიდენტი როგორც სამხედრო ძალების უმარლესი მთავარსარდალი გამოსცემს ბრძანებას. ასევე გამოსცემს ბრძანებულებას და განკარგულებს. საქართველოს პრეზიდენტის მიერ უფლებამოსილების განხორციელების შეუძლებლობის ან უფლებამოსილების ვადამდე ადრე შეწყვეტის შემთხვევაში პრეზიდენტის მოვალეობას ასრულებს პარლამენტის თავმჯდომარე.

25. კონტრასიგნაციის ინსტიტუტი

კონტრასიგნაცია (ლათინური: contra-წინააღმდეგ, signare-ხელმოწერა) სახელმწიფოს მეთაურისნ სამართლებრივი აქტების პრემიერ-მინისტრის მხრიდან თანახელმოწერას გულისხმობს, რის შედეგადაც აქტი იძენს იურიდიულ ძალას და მის აღსრულებაზე სამართლებრივი თუ პოლიტიკური პასუხისმგებლობა ეკისრება პრემიერ-მინისტრს.

საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტები, საჭიროებს პრემიერ-მინისტრის კონტრასიგნაციას, გარდა შემდეგი სამართლებრივი აქტებისა: საომარი მდგომარეობის დროს გამოცემული აქტებისა, საქართველოს პრეზიდენტის ბრძანება (გარდა კონსტიტუციით გათვალისწინებული შემთხვევებისა, აქტები, რომელიც გამოცემული მტავრობის წარდგინებით ან რომლებზეც მთავრობას მიცემული აქვს წინასწარი თანხმობა; პარლამენტის დანიშვნასა და მის დატხოვნას კონსტიტუციის მე-80 მუხლის საფუძველზე; კანონის

ხელმწიფრასა და დაბრუნებას; კონსტიტუციით განსაზღვრულ თანამდებობის პირთა წარდგენის, დანიშვნის, გათავისუფლების და გადაყენებას; პრემიერ-მინისტრის კანდიდატის წამოყენებას და დანიშვნას; მოქალაქეობის მინიჭებასა და შეწყვეტას; საომარი მდგომარეობის გამოცხადებასა და გაუქმებას; მსჯავრდებულთა შეწყალებას.

პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტი, რომელიც საჭიროებს კონტრასიგნაციას ქვეყნდება და სამართლებრივ შედეგებს წარმოშობს მხოლოდ კონტრასიგნაციის შემთხვევაში.

კონტრასიგნაციის ინსტიტუტი დამახასიათებელია მხოლოდ ისეთი სახელმწიფოებისთვის, სადაც არსებობს პარლამენტის წინაშე მთავრობის პოლიტიკური პასუხისმგებლობა.

26. მთავრობის სტატუსი

საქართველს მთავრობა არის აღმასრულებელი ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო, რომელიც ახორციელებს ქვეყნის საშიანაო და საგარეო პოლიტიკას. მთავრობა ანგარიშვალდებულია პარლამენტის წინაშე.

1995 წლიდან მოყოლებული საქართველოში მთავრობის სამი მოდელი არსებობდა: 1995 წლიდან 2004 წლამდე მოქმედებდა საპრეზიდენტო მოდელი, სადაც მტავრობა პრეზიდენტის დაქვემდებარებული ორგანო; 2004 წლიდან 2010 წლის საკონსტიტუციო ცვლილების ამოქმედებამდე მოქმედებდა შერეული ანუ ბიცეფალური მოდელი, რომლის ფარგლებში მთავრობა აღმასრულებელი ხელისუფლებას ახორციელებს პრეზიდენტთან ერთად; ხოლო 2010 წლის საკონსტიტუციო ცვლილებების ამოქმედების შემდეგ მოქმედებს ე.წ. კაბინეტური მოდელი, სადაც აღმასრულებელი ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო არის მთავრობა, ხოლო პრეზიდენტს მხოლოდ სახელმწიფო მეთაურის ფუნქციები გააჩნია.

მთავრობა შედგება პრემიერ მინისტრისა და მინისტრებისგან. მთავრობის შემადგენლობაში შეიძლება იყოს ასევე ერთი ან რამოდენიმე სახელმწიფო მინისტრი, ამასთანავე პრემიერ-მიონისტრი უფლებამოსილია მტავრობის ერთ-ერთ წევრს დააკისროს ვიცე-პრემიერის მოვალეობის შესრულება.

2010 წლის საკონსტიტუციო ცვლილებების ამოქმედების შემდეგ პრეზიდენტს უფლებამოსილება არსებითად შეეკვცვა და მთელ რიგ საკითხებში სჭირდება მთავრობის თანხმობა: მთავრობასთან შეთანხმებით მოლაპარაკების წარმოება სხვა სახელმწიფოებთან და საერთაშორისო და საერთაშორისო ორგანიზაციებთან; მთავრობის წარდგინებით საქართველოს ელჩების და სხვა დიპლომატიური წარმომადგენლების დანიშვნა გათავისუფლება; მთავრობასთან შეთანხმებით თანამდებობაზე ნიშნავს და ათავისუფლებს საქართველოს შეიარაღებული ძალების გენერალური შტაბის უფროსს, სხვა მხედართმთავრებს და ა.შ.

საქართველოს პრეზიდენტის სამართლებრივი აქტები, გარდა 73¹-ე მუხლით

გათვალისწინებული შემთხვევებისა, საჭიროებს პრემიერ-მინისტრის კონტრასიგნაციას. პრეზიდენტის აქტების კონტრასიგნირების შედეგად შესაბამისი პოლიტიკური და სამართლებრივი პასუხისმგებლობა ეკისრება მტავრობას.

კონსტიტუციის ახალი რედაქციით მთავრობა პასუხისმგებელია მხოლოდ პარლამენტის წინაშე. პრემიერ მინისტრს აღარ გააჩნია პრეზიდენტისადმი ანგარიშების ვალდებულება. ამასთანავე სამთავრობო კაბინეტის პოლიტიკური პასუხისმგებლობა პარლამენტის წინაშე არის სოლიდარული, სამტავრობო პოლიტიკის მიუღწევლობა იწვევს მთლიანად მთავრობის გადადგომას.

მთავრობის, სამართლებრივ აქტებს წარმოადგენს დადგენილება და განკარგულება, რომელსაც ხელს აწერს პრემიერ-მინისტრი. თავად პრემიერ-მინისტრი გამოსცემს ინდივიდუალურ სამართლებრივ აქტს - ბრძანებას.

27. მთავრობის ფორმირების წესი.

ახალარჩეული პარლამენტის უფლებამოსილების ცნობისთანავე, მთავრობის უფლებამოსილება მოხსნილად ითვლება და საქართველოს პრეზიდენტი მასვე აკისრებს მოვალეობის შესრულებას მტავრობის ახალი შემადგენლობის შექმნამდე. საქართველოს პრეზიდენტი მთავრობის უფლებამოსილების მოხსნიდან 7 დღის ვადაში წამოაყენებს პარლამენტის არჩევნებში საუკეთესო შედეგის მქონე საარჩევნო სუბიექტის მიერ მისთვის წარდგენილ პრემიერ-მინისტრის კანდიდატურას.

პრემიერ მინისტრობის კანდიდატი 7 დღის ვადაში შეარჩევს მინისტრთა კანდიდატურებს და საქართველოს პარლამენტს წარუდგენს მთავრობის შემადგენლობას ნდობის მისაღებად. მთავრობის შემადგენლობასთან ერთად წარდგენილი უნდა იყოს სამთავრობო პროგრამა. საქართველოს პარლამენტი მთავრობის წარდგენიდან 7 დღის ვადაში განიხილავს და კენჭს უყრის მთავრობის შემადგენლობისთვის ნდობის გამოცხადების საკითხს. პარლამენტის ნდობის მისაღებად საჭიროა პარლამენტის სიითი შემადგენლობის უმრავლესობის მხარდაჭერა.

აგრეთვე, მთავრობის თავდაპირველი შემადგენლობის ერთი მესამედით, მაგრამ არანაკლებ 5 წევრით განახლების შემთხვევაში, საქართველოს პრეზიდენტი 1 კვირის ვადაში წარუდგენს პარლამენტის მთავრობის შემადგენლობას ნდობის მისაღებად. კონსტიტუციის მე-80 მუხლი ითვალისწინებს ახალი მთავრობის ფორმირების პროცედურას მთავრობის უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტის შემთხვევაში. ასეთ დროს საქართველოს პრეზიდენტის 7 დღის ვადაში პრემიერ მინისტრობის კანდიდატად წარმოაყენებს საპარლამენტო უმრავლესობას, ხოლო თუ უმრავლესობა შექმნილი არ არის - იმ საპარლამენტო ფრაქციის მიერ წარდგენილ კანდიდატურას, რომელიშიც ყველაზე მეტი პარლამენტის წევრია გაერთიანებული. მთავრობის წევრთა შერჩევა და ნდობის გამნოცხადება ხდება მე-80 მუხლით დადგენილი წესით.

28. მთავრობისთვის უნდობლობის გამოცხადების წესი

მთავრობის უნდობლობის კონსტრუქციული ვოტუმი ხორციელდება კონსტიტუციის 81 მუხლის შესაბამისად.

პარლამენტი უფლებამოსილია უნდობლობა გამოუცხადოს მთავრობას.

- უნდობლობის გამოცხადების შესახებ პარლამენტისადმი მიმართვის შესაძლებლობა აქვს დეპუტატთა სიითი შემადგენლობის არანაკლებ ორ მეხუთედს.
- უნდობლობის გამოცხადების საკითხის აღძვრისთვის საჭიროა დამატებითი კენჭისყრა, პარლამენტის სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით მხარდაჭერის წინაპირობით.
- უნდობლობის საკითხის აღძვრის შემდეგ პარლამენტი კენჭს უყრის სიითი შემადგენლობის არანაკლებ 2/5 მიერ დასახელებულ პრემიერ-მინისტრის კანდიდატურ(ებ)ის პრეზიდენტისთვის წარდგენას. 2 კანდიდატურის დასახელების შემთხვევაში კენჭი ეყრება ორივე კანდიდატურას. პრეზიდენტს პრემიერ-მინისტრის კანდიდატურა წარედგინება, თუ მას მხარს დაუჭერს პარლამენტის სიითი შემადგენლობის უმრავლესობა.
- პრეზიდენტი უფლებამოსილია წარადგინოს პარლამენტის მიერ წარმოდგენილი პრემიერ მინისტრის კანდიდატურა ხელახალი კენჭისყრისათვის.
- თუ პრეზიდენტი წარუდგენს პარლამენტს ამ უკანასკნელის მიერვე კენჭისყრის შედეგად შერჩეულ პრემიერ-მინისტრის კანდიდატურას, იწყება მე-80 მუხლით განსაზღვრული სამართლებრივი პროცედურა.
- თუ პრეზიდენტი პარლამენტს დასამტკიცებლად არ წარუდგენს ამ უკანასკნელის მიერვე კენჭისყრის შედეგად შერჩეულ პრემიერ-მინისტრობის კანდიდატს, პარლამენტი კვლავ უყრის პრემიერ-მინისტრის იმავე კანდიდატურის წარდგენას. პრეზიდენტის ვეტოს დასაძლევად საჭიროა სიითი შემადგენლობის სამი მეხუთედის მხარდაჭერა. ვეტოს დაძლევის შემთხვევაში, პრეზიდენტი ვალდებულია წარმოდგინოს პრემიერ-მინისტრის კანდიდატურა დასამტკიცებლად და იწყება კვლავ მე-80 მუხლით განსაზღვრული პროცედურა.
- მთავრობისთვის ახალი შემადგენლობისთვის ნდობის გამოცხადება ჩაითვლება (ძველი) მთავრობის უნდობლობის გამოცხადებად, რაც იწვევს მისი უფლებამოსილების შეწყვეტას.
- მთავრობის ახალი შემადგენლობისთვის ნდობის გამოუცხადებლობის შემთხვევაში პრეზიდენტს უნაჩუნდება უფლებამოსილება დაითხოვოს პარლამენტი და დანიშნოს რიგგარეშე არჩევნები.

29. მთავრობის შემადგენლობა და სტრუქტურა

საქართველს მთავრობა არის აღმასრულებელი ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო, რომელიც ახორციელებს ქვეყნის საშინაო და საგარეო პოლიტიკას. მთავრობა ანგარიშვალდებულია პარლამენტის წინაშე.

მთავრობა შედგება პრემიერ-მინისტრისა და მინისტრებისგან. მთავრობის შემადგენლობაში შეიძლება ერთი ან რამდენიმე სახელმწიფო მინისტრი. პრემიერ-მინისტრი არის მთავრობის მეთაური. ის განსაზღვრავს მთავრობის საქმიანობის მიმართულებას, ორგანიზებას უწევს მთავრობის საქმიანობას, ახორციელებს მთავრობის წევრთა საქმიანობის კოორდინაციასა და კონტროლს. პრემიერ მინისტრი თავის უფლებამოსილების ფარგლებში გამოსცემს ინდივიდუალურ სამართლებრივ აქტს - ბრძანებას. პრემიერ-მინისტრი თანამდებობაზე ნიშნავს და ათავისუფლებს მთავრობის სხვა წევრებს.

პრემიერ-მინისტრის გადადგომა ან მისი უფლებამოსილების სხვაგვარად შეწყვეტა იწვევს მთავრობის სხვა წევრთა უფლებამოსილების შეწყვეტას.

მინისტრი ხელმძღვანელობს სამინისტროს, წარმართავს მის საქმიანობას, თვალყურს ადევნებს სამინისტროში შემავალი სტრუქტურული ერთეულების საქმიანობას.

გარდა პრემიერ-მინისტრისა და მინისტრებისა საქართველოს მთავრობის შემადგენლობაში შედიან სახელმწიფო მინისტრებიც. სახელმწიფო მინისტრი არ მეთაურობს სამინისტროს (ე.წ. უპორტფელო მინისტრია) და მთავრობის შემადგენლობაში შედის მასზე დაკისრებული სპეციალური ფუნქციის განსახორციელებლად.

დღე-დღისობით საქართველოს მთავრობის შემადგენლობაში შემდეგი სახელმწიფო მინისტრებია: სახელმწიფო მინისტრი ევროკავშირს და ევროატლანტიკურ სტრუქტურებში ინტეგრაციის საკითხებში, სახელმწიფო მინისტრები რეინტეგრაციის საკითხებში, სახელმწიფო მინისტრი დიასპორის საკითხებში.

პრემიერ მინისტრი ასევე უფლებამოსილია მთავრობის ერთ წევრს დააკისროს პირველი ვიცე-პრემიერის, აგრეთვე ერთ ან რამდენიმე წევრს ვიცე-პრემიერის მოვალეობის შესრულება.

30. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს ფორმირების წესი

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანოა.

საკონსტიტუციო სასამართლოს დაკომპლექტების პროცესში მონაწილეობს სახელმწიფო ხელისუფლების სამივე შტო. საკონსტიტუციო სასამართლო 9 წევრისგან შედგება, რომელთაგან სამ წევრს ნიშნავს საქართველოს პრეზიდენტი, სამს - სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს საქართველოს პარლამენტი, ხოლო სამს - ნიშნავს უზენაესი

სასამართლოს პლენუმი.

საკონსტიტუციო სასამართლოს წევრის უფლებამოსილების ვადა 10 წელია და იგი იწყება მის მიერ ფიცის დადებისთანავე, ამასთან აკრძალულია პირის ერთზე მეტი ვადით სასამართლოს წევრად გამწესება. სასამართლოს წევრად შეიძლება დაინიშნოს საქართველოს მოქალაქე 30 წლის ასაკიდან, რომელსაც აქვს უმაღლესი იურიდიული განათლება.

სასამართლო შედგება პლენუმისა და ორი კოლეგიისგან. პლენუმში შედის სასამართლოს ყველა წევრი და მას თავმჯდომარეობს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარე. კოლეგიების შემადგენლობა 4-4 წევრით განისაზღვრება და თითოეულს ხელმძღვანელობს სასამართლოს თავმჯდომარის მოადგილე. კოლეგიის შემადგენლობას საკონსტიტუციო საკონსტიტუციო სასამართლოს წარდგინებით ამტკიცებს პლენუმი.

საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარე და თავმჯდომარის ორი მოადგილე აირჩევა პლენუმის მიერ, სრული შემადგენლობის უმრავლესობით, 5 წლის ვადით. საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარის კანდიდატურა პლენუმს წარედგინება საქართველოს პრეზიდენტის, პარლამენტის თავმჯდომარისა და უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის შეთანხმებული წინადადებით, ხოლო მოადგილეებს ასახელებს საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარე.

საკონსტიტუციო სასამართლოს თავმჯდომარე უზრუნველყოფს საკონსტიტუციო სასამართლოს გამართულ ფუნქციონირებას, ანაწილებს განსახილველ საქმეებს, განკარგავს სასამართლოს ფინანსებს, ხელმძღვანელობს პლენუმს და ა.შ.

საკონსტიტუციო სასამართლოს მდივანი აირჩევა საკონსტიტუციო სასამართლოს პლენუმის მიერ 5 წლის ვადით. მისი დანიშნულებაა სასამართლოს მუშაობის ორგანიზაციული და სამართლებრივი უზრუნველყოფა, ოფიციალური დოკუმენტების წარმოება და სასამართლოს გადაწყვეტილებების აღსრულებაზე ზედამხედველობა.

31. საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს უფლებამოსილებები

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო საკონსტიტუციო კონტროლის ორგანოა. მისი უფლებამოსილებები განისაზღვრება კონსტიტუციითა და „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ ორგანული კანონით“. საკონსტიტუციო სასამართლო უფლებამოსილია განიხილოს:

1. საქართველოს კონსტიტუციასთან კონსტიტუციური შეთანხმების, კანონის, პრეზიდენტის, მთავრობის, აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკისა და აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის ხელისუფლების უმაღლეს ორგანოთა ნორმატიული აქტების შესაბამისობის საკითხებზე;
2. იხილავს დავას სახელმწიფო ორგანოებს შორის კომპეტენციის შესახებ;

3. იხილავს მოქალაქეთა პოლიტიკური გაერთიანებების შექმნისა და საქმიანობის კონსტიტუციურობის საკითხებს;
4. იხილავს რეფერენდუმისა და არჩევნების მომწესრიგებელი ნორმებისა და ამ ნორმების საფუძველზე ჩატარებული ან ჩასატარებელი არჩევნების (რეფერენდუმის) კონსტიტუციურობასთან დაკავშირებულ დავას;
5. იხილავს საერთაშორისო ხელშეკრულებებისა და შეთანხმებების კონსტიტუციურობის საკითხს;
6. პირის სარჩელის საფუძველზე იხილავს ნორმატიული აქტების კონსტიტუციურობას საქართველოს კონსტიტუციის მეორე თავით აღიარებული ადამიანის ძირითად უფლებებთან და თავისუფლებებთან მიმართებით;
7. იხილავს დავას „აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსის შესახებ“ საქართველოს კონსტიტუციური კანონის დარღვევის თაობაზე.
8. თვითმართველი ერთეულის წარმომადგენლობითი ორგანოს - საკრებულოს სარჩელის საფუძველზე იხილავს ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობის საკითხს კონსტიტუციის მეშვიდე¹ თავთან მიმართებით.
9. იუსტიციის უმღლესი საბჭოს წარდგინების საფუძველზე იხილავს ნორმატიული აქტების შესაბამისობას კონსტიტუციის 82-ე, 86-ე, 86¹-ე, 87-ე, 90-ე მუხლებთან;
10. იხილავს საქართველოს პრეზიდენტის, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ტავმჯდომარის, საქართველოს მთავრობის წევრის, გენერალური აუდიტორისა და საქართველოს ეროვნული ბანკის საბჭოს წევრის მიერ საქართველოს კონსტიტუციის დარღვევის ან მათ ქმედებაში დანაშაულის ნიშნების არსებობის საკითხს;
11. საქართველოს პარლამენტის წევრის უფლებამოსილების ცნობის ან უფლებამოსილების ვადამდე შეწყვეტის საკითხი.

საკონსტიტუციო სასამართლოს ფუნქციებისგან უმთავრესი მის მიერ საკონსტიტუციო ნორმათა კონტროლის განხორციელებაა. საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ არაკონსტიტუციურად ცნობილი სამართლებრივი აქტი ან მისი ნაწილი კარგავს იურიდიულ ძალას. კანონის ან მისი ნაწილის არაკონსტიტუციურად მიჩნევისას, სასამართლო აუქმებს მას, რითაც ახორციელებს „ნეგატიური კანონმდებლის“ ფუნქციას.

საქმის განხილვისას სასამართლო შეზღუდულია მოსარჩელე მხარის სასარჩელო მოთხოვნით და არ შეუძლია გასცდეს ამ ფარგლებს. საკონსტიტუციო სასამართლოს თვითინიციატივით არ შეუძლია საქმის განხილვის წამოწყება.

32. საერთო სასამართლოთა სისტემა საქართველოში

საერთო იურისდიქციის სასამართლოების სისტემა საქართველოში სამსაფეხურიანია:

1. რაიონული (საქალაქო) სასამართლოები;
2. სააპელაციო სასამართლოები;
3. უზენაესი (საკასაციო) სასამართლო.

რაიონული სასამართლო იქმნება მუნიციპალიტეტში, ხოლო საქალაქო სასამართლო - თვითმართველ ქალაქში. რაიონული სასამართლო არის პირველი ინსტანციის სასამართლო, რომელიც მისი განსჯადობისთვის მიკუთნებულ ადმინისტრაციულ, სამოქალაქო, სისხლის სამართლის საქმეებს განიხილავს ერთპიროვნულად ან, კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში - კოლეგიურად, 3 მოსამართლის შემადგენლობით. რაიონული სასამართლო შედგება არანაკლებ 2 მოსამართლისგან. ამასთან მის შემადგენლობაში შეიძლება შედიოდეს მაგისტრტი მოსამართლეები.

სააპელაციო სასამართლო იქმნება და მისი სამოქმედო ტერიტორია განისაზღვრება საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭოს გადაწყვეტილებით. საქართველოში მოქმედებს ორი სააპელაციო სასამართლო - თბილისსა და ქუთაისში. სააპელაციო სასამართლო განიხილავს პირველი ინსტანციის სასამართლოს გადაწყვეტილებებზე შემოსულ საჩივრებს.

„საერთო სასამართლოების შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის თანახმად, სააპელაციო სასამართლოში იქმნება სამოქალაქო, ადმინისტრაციულ და სისხლის სამართლის საქმეთა პალატები, ასევე საგამოძიებო კოლეგია.

საქართველოს უზენაესი სასამართლო (საკასაციო სასამართლო) საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე მართლმსაჯულების განხორციელების უმაღლესი და საბოლოო ინსტანციის სასამართლოა. ის შედგება უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარისა და უზენაესი სასამართლოს მოსამართლეებისგან.

უზენაეს სასამართლოში იქმნება:

1. სამოქალაქო საქმეთა პალატა;
2. ადმინისტრაციულ საქმეთა პალატა;
3. სისხლის სამართლის საქმეთა პალატა;
4. დიდი პალატა;
5. პლენუმი;
6. სადისციპლინო პალატა.

უზენაესი სასამართლოს პალატა (სადისციპლინო პალატის გარდა) საკასაციო ინსტანციის სასამართლოა, რომელიც განიხილავს საკასაციო საჩივრებს სააპელაციო სასამართლოების გადაწყვეტილებაზე.

უზენაესი სასამართლოს დიდი პალატა განიხილავს განსაკუთრებით რთული კატეგორიის საქმეებს. დიდი პალატა შედგება უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის, სხვა პალატების თავმჯდომარეებისა და პლენუმის მიერ უზენაესი სასამართლოს პალატების

შემადგენლობიდან არჩეული არანაკლებ 12 მოსამართლისაგან, საქმეს კი განიხილავს 9 მოსამართლის შემადგენლობით.

უზენაესი სასამართლოს პლენუმი შედგება უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის, მოადგილეების, უზენაესი სასამართლოს წევრებისა და სააპელაციო სასამართლოების თავმჯდომარეებისგან. პლენუმის უფლებამოსილებაში შედის უზენაესი სასამართლოს სტრუქტურული ერთეულების შეამდგენლობის არჩევა, საკონსტიტუციო სასამართლოს 3 წევრის დანიშვნამ საკონსტიტუციო სასამართლოში წარდგინების შეტანა ნორმატიული აქტის საქართველოს კონსტიტუციასთან შესაბამისობის თაობაზე, უზენაესი სასამართლოს რეგლამენტის დამტკიცება და სხვ. პლენუმი მოიწვევა საჭიროებისამებ, მაგრამ არანაკლებ წელიწადში ერთხელ.

უზენაესი სასამართლოს სადისციპლინო პალატა შედგება უზენაესი სასამართლოს პლენუმის მიერ არჩეული 3 მოსამართლისგან. სადისციპლინო პალატა განიხილავს საჩივრებს საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლეთა სადისციპლინო კოლეგიის გადაწყვეტილებაზე.

33. მოსამართლეთა სამართლებრივი სტატუსი

საერთო სასამართლოების მოსამართლეებს თანამდებობაზე ნიშნავს და თანამდებობიდან ათავისუფლებს საქართველოს იუსტიციის უმაღლესი საბჭო. მოსამართლედ შეიძლება დაინიშნოს საქართველოს ქმედუნარიანი მოქალაქე 30 წლის ასაკიდან, თუ მას აქვს უმაღლესი იურიდიული განათლება და სპეციალობით მუშაობის სულ ცოტა 5 წელი გამოცდილება, ფლობს სახელმწიფო ენას, ჩაბარებული აქვს მოსამართლეობის საკვალიფიკაციო გამოცდა, გავლილი აქვს იუსტიციის უმაღლესი სკოლის სრული სასწავლო კურსი და შეყვანილია იუსტიციის მსმენელთა საკვალიფიკაციო სიაში.

2010 წლის საკონსტიტუციო ცვლილებების ამოქმედებამდე, მოსამართლეთა თანამდებობაზე გამწესება ხდებოდა არანაკლებ 10 წლის ვადით, ხოლო დღევანდელი რედაქციით მოსამართლეების თანამდებობაზე დანიშვნა ხდება უვადოდ, მაგრამ კანონით შეიძლება დაწესებულ იქნეს სამწლიანი გამოსაცდელი ვადა.

უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარესა და მოსამართლეებს საქართველოს პრეზიდენტის წარდგინებით სიითი შემადგენლობის უმრავლესობით ირჩევს პარლამენტი არანაკლებ 10 წლის ვადით.

საერთო სასამართლოს მოსამართლეს დისციპლინარული გადაცდომის ჩადენისთვის ეკისრება დისციპლინარული პასუხისმგებლობა და სახდელი. დისციპლინარული გადაცდომის სახეებია: კორუფციული სამართალდარღვევა, მოსამართლის თანამდებობისთვის შეუთავსებელი საქმიანობა, საქმის განხილვის უსაფუძვლო გაჭიანურება და ა.შ.

უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის თანამდებობიდან გადაყენება ხდება იმპიჩმენტის

წესით. კონსტიტუციის დარღვევის ან დანაშაულის ჩადენის შემთხვევაში იმპიჩმენტის წესით თანამდებობიდან გადაყენების საკითხის აღძვრის უფლება აქვს პარლამენტის სრული შემადგენლობის არანაკლებ 1/3. პარლამენტი უფლებამოსილია, შესაბამისი დასკვნის მიღების შემდეგ, სრული შემადგენლობის უმრავლესობით უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარე თანამდებობიდან გადააყენოს.

34. მოსამართლეთა დამოუკიდებლობის გარანტიები

საქართველოს კონსტიტუციის 84-ე მუხლის მიხედვით: მოსამართლე თავის საქმიანობაში დამოუკიდებელია და ემორჩილება მხოლოდ კონსტიტუციასა და კანონს. რაიმე ზემოქმედება მოსამართლეზე, ან ჩარევა მის საქმიანობაში გადაწყვეტილების მიღებაზე ზეგავლენის მიზნით, აკრძალულია და ისჯება კანონით.

მოსამართლის ხელშეუხებლობის პრინციპი კონსტიტუციაშია განმტკიცებული, დაუშვებელია მოსამართლის სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში მიცემა, დაკავება, დაპატიმრება, გაჩხრეკა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარის ტანხმობის გარეშე. გამონაკლისისა დანაშაულზე წასწრების შემთხვევა, რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს საქართველოს უზენაესი სასამართლოს თავმჯდომარეს. თუ იგი არ მისცემს თანხმობას, დაკავებული ან დაპატიმრებული მოსამართლე დაუყოვნებლივ უნდა გათავისუფლდეს.

საქართველოს საერთო სასამართლოების მოსამართლის თანამდებობა შეუთავსებელია ნებისმიერ სხვა თანამდებობასთან და ანაზრაურებად საქმიანობასთან (გარდა პედაგოგიური და სამეცნიერო საქმიანობისა). მოსამართლეს არ შეუძლია მონაწილეობდეს პოლიტიკურ საქმიანობაში, იყოს პოლიტიკური პარტიის წევრი.

სახელმწიფო უზრუნველყოფს მოსამართლისა და მისი ოჯახის წევრის უსაფრთხოებას. იმ შემთხვევაში თუ მოსამართლის სიცოცხლესა და ჯანმრთელობას საფრთხე ემუქრება, სახელმწიფო ორგანოები უზრუნველყოფენ მოსამართლისა და მისი ოჯახის წევრების დაცვას.

ასევე, საქმის სასამართლოში შესვლის მომენტიდან ამ საქმეზე გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილების კანონიერ ძალაში შესვლამდე აკრძალულია პროცესის მონაწილეთა, დაინტერესებულ პირთა და საჯარო მოსამსახურეთა მოსამართლესთან კომუნიკაცია.

ფუნქციური დამოუკიდებლობა გულისხმობს, რომ მოსამართლე გადაწყვეტილებას იღებს მხოლოდ კანონისა და შინაგანი რწმენის საფუძველზე. არავის აქვს უფლება, მოსთხოვოს მოსამართლეს ანგარიში კონკრეტულ საქმეზე. მისი აზრი არ უნდა მერყეობდეს პოლიტიკური, სოციალური, მხარის ინტერესის ან კრიტიკის შიშით.